

REFUGIATS vides en trànsit

Servei d'informació
Obra Social Fundació "la Caixa"
902 22 30 40
De dilluns a diumenge, de 9 a 20h
www.laCaixa.es/ObraSocial

Servei d'Informació
Obra Social Fundació "la Caixa"
902 22 30 40
De dilluns a diumenge, de 9 a 20 h
www.laCaixa.es/ObraSocial

REFUGIATS
vides
en trànsit

E dita	Fundació "la Caixa"
<p>Órgans de Govern de l’Obra Social "la Caixa"</p>	
COMISSIÓ D’OBRES SOCIALS	
President	Ricard Fornesa Ribó
Vicepresidents	Salvador Gabarró Serra <p>Jordi Mercader Miró</p> Manuel Raventós Negra
Vocals	Marta Domènech Sardà <p>Javier Godó Muntañola</p> Immaculada Juan Franch Justo B. Novella Martínez Magin Pallarès Morgades
Secretari	Alejandro García-Bragado Dalmau
Director general de "la Caixa"	Isidre Fainé Casas
Director executiu de l’Obra Social	Josep F. de Conrado i Villalonga
PATRONAT DE LA FUNDACIÓ "LA CAIXA"	
President d’honor	Josep Vilarasau Salat
President	Ricard Fornesa Ribó
Vicepresidents	Salvador Gabarró Serra <p>Jordi Mercader Miró</p> Isidre Fainé Casas
Patrons	Ramon Balagueró Gañet <p>M. Amparo Camarasa Carrasco</p> Josep F. de Conrado i Villalonga Marta Domènech Sardà Manuel García Biel Javier Godó Muntañola Immaculada Juan Franch Juan José López Burniol Montserrat López Ferreres Amparo Moraleda Martínez Miquel Noguer Planas Justo B. Novella Martínez Vicenç Oller Compañ Magí Pallarès Morgades Alejandro Plasencia García Manuel Raventós Negra Leopoldo Rodés Castañé Luis Rojas Marcos Lluc Tomás Munar Francesc Tutzó Bennasar Josep Vilarasau Salat Nuria Esther Villalba Fernández Josep Francesc Zaragozaà Alba
Secretari (no patró)	Alejandro García-Bragado Dalmau
Vicesecretari (no patró)	Óscar Calderón de Oya
Director general de la Fundació "la Caixa"	Josep F. de Conrado i Villalonga

Àrea Social de la Fundació "la Caixa"

Directora	S.A.R La Infanta Doña Cristina
Programa	Cooperació Internacional
Sotsdirectora	Silvia Noguer Figuerol

Exposició	
Fotografies	Sergi Càmara
Documental	Marc Beneria
Comisariat i coordinació	Ariadna Bardolet
Disseny del muntatge	Whads Accent

Publicació	
Autor textos	Alejandro Fernández Ludeña.
	Entreculturas
Fotografies	Sergi Càmara
Coordinació	Ariadna Bardolet
Disseny i fotocomposició	Whads Accent
Traduccions i correccions	Caplletra
Fotomecànica	Gestió Digital
Impressió	Vanguard Gràfic

Foto de coberta: Sortida de les escoles per la tarda, Camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006 - Sergi Càmara

© dels textos, els autors
© de les traduccions, els traductors
© de les reproduccions de les obres, els artistes
© de les imatges, els artistes
© de l'edició, Fundació "la Caixa", 2007
Av. Diagonal, 621-629. 08028 Barcelona
DL:

Agraïments
ACNUR- Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats
Comité Català per als Refugiats. Catalunya amb ACNUR
Servei Jesuïta a Refugiats
Entreculturas-Fe y Alegría

La responsabilitat de les opinions expressades en els documents d’aquesta publicació correspon exclusivament als seus autors. La Fundació "la Caixa" no s'identifica necessàriament amb les opinions dels autors.

Índex

Presentació	5
-------------------	---

Exposició	
Refugiats. Vides en trànsit	7

Refugiats s. XXI: a la recerca d’una llar	
--	--

Introducció	15
Qui són refugiats?	16
Per què hi ha refugiats	22
Qui protegeix els drets dels refugiats	23
Refugiats a Espanya	26
Organismes internacionals i ONGs	26
Els reptes	27
Un espai per a l’esperança	28
Què podem fer	29

Refugiats s. XXI: a la recerca d’una llar	
--	--

Banc de recursos	
Bibliografia	30
Glossari bàsic de termes	31
Mapa de Ruanda	31
Què és?	32
Portals d’Internet	33
Projectes en què col.labora	
el Programa de Cooperació Internacional	
de l’Obra Social "la Caixa"	34

Presentació

L'Obra Social "la Caixa", per mitjà del seu Programa de Cooperació Internacional, col·labora des del 1997 en diferents projectes per contribuir a la millora de les condicions de vida dels refugiats i desplaçats al món.

En total, es calcula que avui més de 200 milions de persones viuen fora dels seus països d'origen; d'aquestes, més de 35 milions han hagut de fugir dels seus llocs d'origen, víctimes de la injustícia i de la violència. Totes tenen raons fonamentades per sortir de la seva terra en cerca d'una vida millor. Totes haurien de tenir garantits els seus drets bàsics i rebre un tracte respectuós i humanitari. Però la persecució que pateixen les fa més vulnerables i més necessitades de protecció.

Un terç dels refugiats del món s'han instal·lat provisionalment als camps de refugiats o desplaçats, on esperen que la situació als seus països s'estabilitzi socialment i políticament per poder tornar i reprendre la seva vida quotidiana.

Amb aquesta publicació, l'Obra Social "la Caixa" vol contribuir a un millor coneixement de la realitat en què viuen milers de refugiats del món i més concretament dels camps de refugiats de Kiziba i Gihembe, a Ruanda. L'Obra Social "la Caixa" dona suport a la població d'aquests dos camps per mitjà d'un programa de formació i capacitació per a nens i joves que rep, a més, les contribucions ciutadanes dutes a terme a través de donatius al compte corrent habilitat per aquesta entitat.

Amb el mateix objectiu, des de l'any 2006 està itinerant per diferents ciutats l'exposició "Refugiats. Vides en trànsit", que inclou un reportatge fotogràfic de Sergi Càmara, un documental de Marc Beneria i materials diversos procedents dels mateixos camps de refugiats. Aquesta exposició s'acompanya de tallers didàctics per a nens i joves, a qui s'adreça també la publicació "La Kalume i les seves germanes. Una història del Congo", narració escrita per Bru Rovira i il·lustrada per Francesc Rovira.

La Fundació "la Caixa" agraeix la col·laboració i les aportacions de totes les persones que a Espanya i Ruanda, en especial el Servei Jesuïta al Refugiat i l'ACNUR, han fet possible que l'exposició sigui una realitat, i esperem que amb aquesta publicació es contribueixi a fer comprendre millor la situació dels refugiats i, d'aquesta manera, aconseguir un compromís més eficaç amb el seu futur.

EXPOSICIÓ

Refugiats. Vides en trànsit

La regió dels Grans Llacs, a l'orient africà, és una terra rica en minerals i recursos energètics i agrícoles. Malgrat això, la majoria de la població viu des de fa dècades en la misèria i enmig de la violència. Abans de la descolonització, Burundi, Ruanda i el Zaire (R. D. Congo) van pertànyer primer a Alemanya i després a Bèlgica, que van donar suport a l'ètnia tutsi en detriment dels hutus.

Els primers enfrontaments directes entre hutus i tutsis es van produir el 1959, però la gran espiral de violència es va accelerar a la dècada dels noranta. La mort dels presidents de Burundi i de Ruanda en un atemptat va originar la massacre del 1994 que va commoure el món, en què 800.000 persones van ser assassinades en tres mesos i al voltant de 2 milions d'hutus van fugir a Tanzània i a la R. D. Congo com a refugiats. Aleshores, presidia la R. D. Congo Mobutu Sese Seko, que es va mantenir en el poder durant 32 anys de manera dictatorial, amb el suport d'algunes potències, enmig d'un Estat marcat per la corrupció, la violació constant dels drets humans i la injustícia institucionalitzada. Juntament amb els conflictes ètnics, derivats en part del traçat de fronteres artificials, la causa de la prolongació del conflicte obeeix, en gran mesura, a raons econòmiques. La consecució d'una pau duradora és difícil a causa de la lluita pel control dels recursos.

El 1995, Mobutu va posar una data límit al desmantellament dels camps de refugiats. Aquesta situació va desencadenar una sèrie d'esdeveniments que van acabar empenyent els tutsis congolesos a fugir a Ruanda. La major part d'aquesta última població es va establir als camps de refugiats de Kiziba i Gihembe, sota l'empara de l'ACNUR. El nombre de refugiats en cadascun d'aquests camps ha oscil·lat a través dels anys. El 1999 i el 2000, un miler de persones van intentar tornar al seu país, però es van veure obligades a retornar als camps davant la situació de violència que hi havia a la R. D. Congo. El 2002 hi va haver un intent de repatriació forçosa, deguda més a raons econòmiques i estratègiques que no pas a motius humanitaris. Tot i que projecta una imatge de més estabilitat, la regió continua instal·lada en una pau molt fràgil. Les eleccions celebrades a la R. D. Congo el 2006, sota els auspicis de la comunitat internacional, van despertar moltes expectatives. Però el clima de violència i els enfrontaments entre govern i milícies continuen en aquell país, mentre que a Ruanda no cessa la repressió contra els dissidents. Com afirma Joaquín Ciervide, director del SJR als Grans Llacs, «mentre no hi hagi desmilitarització, no hi haurà pau a la regió.» L'any 2005 es calculava que aproximadament hi havia una població de 18.000 refugiats a cadascun dels camps.

Els camps de Kiziba a Kibuye i Gihembe a Byumba són mantinguts econòmicament per l'ACNUR. Juntament amb l'ACNUR, un seguit d'organitzacions no governamentals treballen per fer possible que la població dels camps tingui els drets bàsics. Una d'aquestes organitzacions és el Servei Jesuïta a Refugiats (SJR), que duu a terme una tasca important, fonamentalment en l'àrea educativa. L'estratègia d'intervenció del SJR assegura l'accés dels infants i dels joves a l'educació, un dels drets fonamentals reconeguts per tots els convenis internacionals.

Però, a més, els programes del SJR s'enfoquen a enfortir les capacitats i habilitats de la població amb vista a facilitar la seva reinserció, quan puguin retornar als seus llocs d'origen. Per arribar a aquest objectiu, la institució ha iniciat un seguit d'activitats d'educació formal i no formal. Gràcies a això, més de 8.000 alumnes cursen l'educació primària i uns 1.600 la secundària. La Fundació "la Caixa" ha contribuït en els últims anys a millorar la infraestructura, els recursos didàctics i la qualitat de l'educació secundària que es brinda en aquests camps. En concret, la Fundació dona suport a un projecte de cooperació centrat en l'educació secundària en aquests camps, impulsat per ALBOAN i Entreculturas, dues de les organitzacions no governamentals espanyoles que fa uns quants anys que treballen amb col·lectius de refugiats a tot el món.

A més a més, hi ha tallers ocupacionals que ofereixen l'aprenentatge de diferents oficis, sense oblidar la promoció de la cultura, l'esport i l'oci, essencials per al desenvolupament comunitari. Tot això fa possible que torni l'esperança, enmig del dolor, la por i la incertesa.

Amb la finalitat de fer conèixer la vida quotidiana als camps de refugiats, la Fundació "la Caixa" encarregava al fotògraf Sergi Càmera i al realitzador Marc Beneria un reportatge fotogràfic i un curt documental, respectivament, dels camps de Kiziba i Gihembe. Després de tres setmanes d'estada a Ruanda, aquests creadors ens han presentat un panorama complex des del seu punt de vista personal.

El refugiat no és una persona passiva que espera en silenci; els camps de refugiats són petits pobles en els quals la comunitat s'organitza i es discuteix el que passa. L'aïllament i la impossibilitat de retornar a la pàtria, a més del trauma de la fugida, són realitats que no es poden obviar, que marquen el caràcter i que delimiten el camp d'acció dels individus. Les imatges de Sergi Càmera fugen del paternalisme i la compassió per mostrar-nos fragments de vides, instants quotidians com ara anar a buscar queviures i aigua, els jocs o l'assistència a classe. La immensitat i la bellesa del paisatge que envolta als camps contrasten amb els limitats recursos materials de què disposen els refugiats, per als quals, per tant, l'enginy i la cooperació mútua són elements indispensables.

En el seu documental, Marc Beneria deixa parlar els mateixos protagonistes. Professors, joves i famílies ens expliquen la seva realitat diària, els seus records i temors, i també les seves expectatives de futur. Aquest curt documental és un mosaic de ritmes en què imatge, música i paraula se superposen mostrant-nos que el temps no és necessàriament lineal, sinó que hi conviuen visions i interpretacions diverses de la mateixa realitat.

Marc Beneria

Documental Vides en trànsit

Durada: 13 min. Versió original en francès subtitulada en català i castellà

Produït per Turkana Films, Barcelona

Fotogrames del documental de "Vides en trànsit", de Marc Beneria

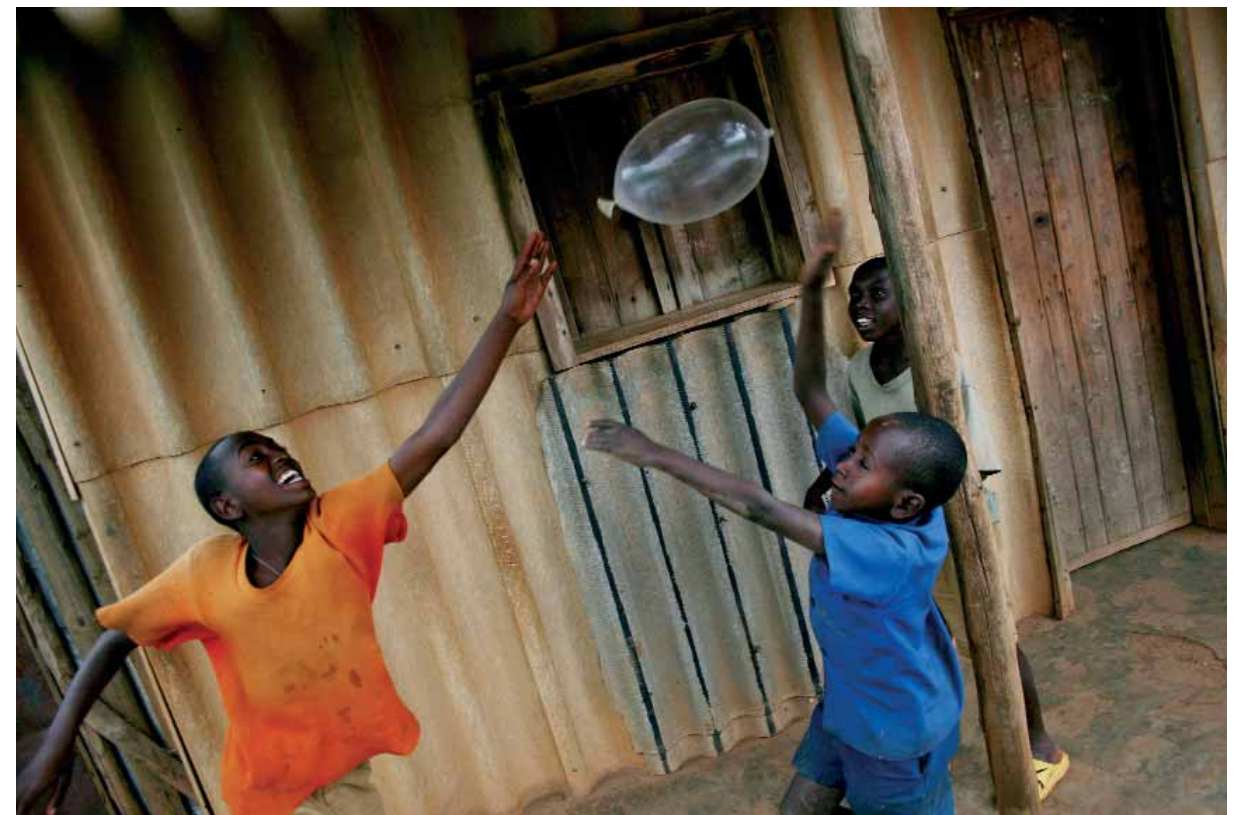
Sergi Càmera

Reportatge de 28 fotografies en color de 46,9 x 70 cm

Còpies: Laboratori Fotogràfic Pere Tordera, Vic

Una nena estudiant de primària escriu a la seva llibreta, Escola del camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006
Sergi Càmera

Nens jugant amb globus improvisat. Hi han grups organitzats per l'associació d'afectats de sida, que reparteixen preservatius gratuïtament al campament, Camp de refugiats de Kiziba, Ruanda, 2006. Sergi Càmera

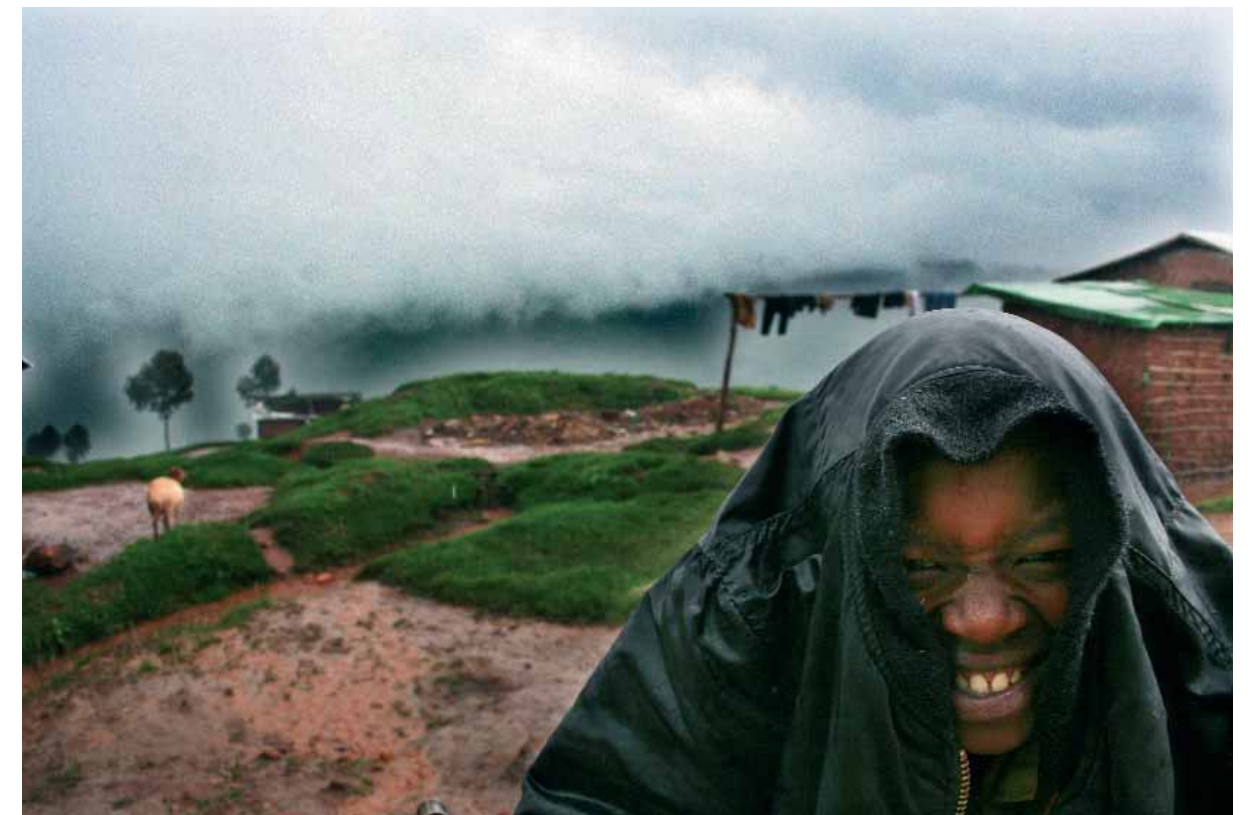
Classe d'alfabetització, Camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006. Sergi Càmara

Magatzem de queviures el dia del repartiment mensual de menjar a les famílies, Camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006
Sergi Càmara

Estudiant refugiada becària assistint a classes, Escola Sainte Marie, Kibuye, Ruanda, 2006. Sergi Càmara

Tarda de pluja, Camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006. Sergi Càmara

Entrenament de Volleyball, Camp de refugiats de Gihembe, Ruanda, 2006. Sergi Càmara

Tarda de balls tradicionals amb els vulnerables, Camp de refugiats de Kiziba, Ruanda, 2006. Sergi Càmara

Uns avis juguen a l'awale, joc d'estratègia africà, Camp de refugiats de Kiziba, Ruanda, 2006. Sergi Càmara ▶

Refugiats s. XXI: a la recerca d'una llar

Avui més que mai, els refugiats són part d'un fenomen migratori molt complex, en el qual s'entremesclen factors polítics, econòmics, ètnics i mediambientals amb un factor important de violacions dels seus drets humans. Moltes persones es veuen obligades a deixar el seu país per un cúmul de temors, esperances i aspiracions que és difícil, si no impossible, de desxifrar.

La gent continuarà abandonant, per una miriada de raons, les seves llars i les seves regions d'origen buscant ja sigui seguretat o protecció, ja sigui una vida millor. De vegades en forma de desplaçament forçós, tal com tradicionalment l'hem entès (per exemple, les persones que clarament estan escapant d'un conflicte i de la persecució), o bé en forma de migracions des d'un país pobre a un país ric. D'acord amb les tendències actuals, els moviments de població continuaran sent un fenomen de gran magnitud en el futur.

El que no és tan clar, no obstant això, és com les regions i els països de recepció gestionaran aquesta qüestió, ja sigui en termes de quina resposta donaran a aquesta nova situació o de quin tracte dispensaran als demandants d'asil o immigrants. Avui, els estats es preocupen més de la seguretat de les seves fronteres que de la protecció dels drets humans. Resulta molt complex identificar i classificar els diferents grups i individus que emigren. No obstant això, el que de moment està clar és el tema de la justícia —o millor dit, de la injustícia— i el dret de cada individu a abandonar el seu lloc d'origen quan les condicions en aquest lloc suposen una amenaça a la seva vida.

Els conflictes continuen sent la principal causa del desplaçament: treuen de les seves llars milions de persones cada

any; destrueixen cases i devasten terres de conreu. La ingent xifra de persones refugiades i desplaçades —més de 40 milions a tot el món— és, principalment, una conseqüència dels conflictes. El que és clar és que tant els conflictes com les guerres tenen lloc, majoritàriament, a les regions empobrides o amb grans desigualtats. En aquestes guerres, els civils esdevenen, de forma deliberada, objectius militars, encara que, el més comú és que, senzillament, quedin atrapats en el foc creuat de les diferents faccions combatents, a les quals sembla importar poc o gens el seu patiment. En conseqüència, existeix una connexió evident no sols entre conflicte i desenvolupament (o pobresa), sinó també entre desplaçament i desenvolupament. La gent abandona la seva terra fugint de la pobresa extrema que duu a condicions de vida insuportables i inacceptables.

Es tracta, doncs, d'una qüestió d'injustícia, ja que, en aquest moment històric, la bretxa entre el món desenvolupat i el subdesenvolupat, o entre rics i pobres, continua ampliant-se. Paradoxalment, això ocorre en un moment en què la millora en els nivells de benestar i els avenços tecnològics, i també la cooperació política entre les nacions en el marc de l'ONU i altres organismes internacionals, ens brinden el potencial necessari per enfrontar-nos als problemes de desigualtat i injustícia i resoldre'ls. Recentment, hi ha hagut retallades importants en els fons d'ajuda per als projectes de suport als refugiats, i això només és un exemple que entre les prioritats de les nacions més riques no figuren les necessitats de les poblacions més vulnerables i marginades del món. Mentre les nacions empobrides continuïn sent pobres i no comptin amb majors suports, els moviments de població continuaran. Aquest és el quid de la qüestió.

Lluís Magriñà

Director internacional del Servicio Jesuïta al Refugiado (JRS)

Introducció

«L'estranger aïllat dels seus compatriotes i de la seva família ha de ser objecte de l'amor més gran per part dels homes i dels déus. Per això s'han d'adoptar totes les precaucions perquè no es cometi cap falta contra els estrangers.»

Plató

El suport i l'hospitalitat envers els que sofreixen persecució és una practica tan antiga com la història de la humanitat. En civilitzacions tan remotes com les que van florir a l'Orient Mitjà, fa més de tres mil·lennis, s'han trobat textos babilònics o egipcis que aconsellen un tracte favorable envers els forasters que fugen del seus països. Al mateix temps, els llibres sagrats d'hebreus i musulmans invitaven els creients a

tegir les persones obligades a sortir del seu país per salvar la seva vida.

Els redactors de la Convenció de Ginebra van creure que treballaven per a una situació concreta i transitòria que s'havia de resoldre en uns pocs anys. Però després de la postguerra europea van venir els conflictes armats sorgits després de la descolonització de l'Àfrica i, més tard, les guerres entaulades a Àsia en el marc de la guerra freda que van enfrontar durant unes quantes dècades les dues grans potències. El 1967, l'ONU van donar llum al Protocol que reforçava les línies mestres de la Convenció de Ginebra i n'estenia la vigència. Les dictadures i els règims repressius a Llatinoamèrica van provocar, alhora, milions de refugiats en aquell continent. Més recentment, sense que molts d'aquells vells conflictes

ser solidaris amb els estrangers perseguits i a oferir-los hospitalitat. També en les cultures precolombines s'han trobat evidències de l'existència de santuaris. En la civilització asteca, un esclau que aconseguia arribar fins al palau reial es podia refugiar en aquest territori sense por de ser molestat.

Personatges que han tingut una influència extraordinària sobre la nostra cultura també van patir en la seva pròpia carn el desterrament.

Totes les guerres han generat sofriment entre la població civil i han obligat milions d'éssers humans a buscar refugi fora de les seves fronteres. Però el concepte modern de refugiat s'origina després de la Segona Guerra Mundial. Gairebé un milió de persones havien fugit dels seus països i deambulaven per Europa al principi dels anys cinquanta, després de la devastació provocada per cinc anys de conflicte. L'Organització de les Nacions Unides (ONU), reunida a Ginebra el 1951, va definir el concepte de refugiat tal com l'entendem avui. Aquell any es va adoptar la Convenció que des d'aleshores serveix de marc legal per concedir asil i pro-

s'hagin resolt, hi va haver les guerres ètniques a la regió dels Grans Llacs i als Balcans. Amb el començament del nou segle, la lluita contra el terrorisme internacional ha generat noves ofensives militars, que han produït èxodes en massa en països com ara l'Afganistan i l'Iraq.

En els últims anys, la globalització i la facilitat de moviment han donat lloc a nous escenaris. Als refugiats «tradicionals», s'hi han sumat els «desplaçats interns». Aquests darrers fugen de la persecució igual que els refugiats. Però ho fan dins les seves fronteres nacionals, atrapats en una espiral de violència que enfronta els governs amb els grups armats més diversos. Com veurem més endavant, viuen en una situació que és en molts casos encara pitjor que les dels refugiats, ja que no tenen les mateixes garanties que aquells. Tot això va unit a una explosió del fenomen de les migracions laborals o econòmiques, que es veuen acrescudes per la desigualtat creixent entre els països pobres i rics, i la necessitat que tenen aquests d'atraure mà d'obra per compensar l'estancament demogràfic. La globalització de la informació i l'abaratiment dels transports fan la resta.

Refugiats: una vida arrancada

«Imagina't això: Tens una feina. Bé, et lledes al matí i te'n vas a treballar i tornes a la tarda a casa teva, que és tan agradable, i aleshores... tot això t'ho arrenquen. Et col·loquen en un camp on no tens mai res a fer, des del matí fins a la nit. No hi ha res que puguis fer, siguin quines siguin les teves habilitats o la teva feina... te n'has d'oblidar.»

Responsable de Ràdio Kwizera, SJR, camp de refugiats de Lukole (regió dels Grans Llacs)

Font: Vídeo *Sobrevivir, imágenes desde el refugio*, Entreculturas, 2004

que avui s'imposen en l'escenari internacional. Els desplaçats interns són, actualment, una població més nombrosa que els refugiats en sentit estricte. Igual que els refugiats, els desplaçats han estat forçats a abandonar casa seva. Sovint sobreviuen entre el foc creuat de forces governamentals i guerrilles, sense poder travessar les seves pròpies fronteres. Algunes organitzacions no governamentals, fa anys que sol·liciten la protecció de la Convenció, ja que, en realitat, són víctimes de la mateixa mena de violència.

Hi ha qui considera que les persones que es veuen obligades a abandonar la seva residència i les seves fonts de vida com a conseqüència de desastres naturals o de polítiques econòmiques errònies també haurien de tenir una protecció similar a la dels refugiats. En aquest cas es tractaria de posar per sobre d'altres consideracions la naturalesa involuntària de la migració. No és el mateix i, per tant, no hauria de merèixer el mateix tracte, qui emigra para millorar la seva situació que qui ho fa per fugir de situacions econòmiques que amenacen la seva vida o la seva integritat física.

1.1. Qui són refugiats

Segons la Convenció de Ginebra, subscripta per 145 països, refugiat és la persona que, «a causa de fonamentats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, és fora del país de la seva nacionalitat i no pot o, per causa de l'esmentat temor, no vol acollir-se a la protecció d'aquell país»¹

Aquesta és la definició acceptada pel dret internacional i la que reconeixem al llarg d'aquest document quan ens referim a la població refugiada.

No obstant això, és important remarcar que aquesta definició és cada cop més restringida, ateses les noves realitats

1.2. La situació dels refugiats i les refugiades en el món

Segons les últimes xifres oficials publicades per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), al setembre del 2006,² el nombre de refugiats i refugiades en el món ha disminuït a poc a poc en els darrers temps, fins a arribar a ser el més baix dels últims vint-i-cinc anys. Les xifres oficials se situen avui en 8,4 milions de refugiats, al quals caldria afegir 2,3 milions d'apàtrides³ i un total de 773.500 sol·licitants d'asil.

Aquesta tendència a la baixa ha estat afavorida per l'acabament d'alguns dels conflictes armats internacionals que s'havien allargat durant dècades. Les repatriacions esdevingudes en els últims anys també han estat significatives. En els últims

quatre anys van tornar a casa seva voluntàriament més de sis milions de persones. Però aquestes xifres no ens han de confondre. Més de la meitat dels refugiats fa més de cinc anys que són fora del seu país, i les possibilitats de repatriar-se amb mínimes garanties són, avui, escasses.

D'altra banda, creix el nombre de desplaçats interns, ja que els conflictes interns substitueixen les guerres entre estats. Antonio Guterres, alt comissionat per als Refugiats, va qualificar fa poc la situació d'aquests desplaçats com el fracàs més gran de la comunitat internacional pel que fa a accions humanitàries: «Les persones que podrien buscar un lloc segur als països veïns es veuen obligades, cada cop més sovint, a quedar-se dins les fronteres del seu propi país, la majoria en condicions similars a les dels refugiats.»⁴

De manera que, més que una autèntica reducció de les persones que necessiten protecció, el que hi ha és una transformació de les realitats de conflicte, que obliga a la comunitat internacional a reflexionar sobre com ha de donar una resposta eficaç als que fugen de la violència.

Els refugiats es beneficien d'un conjunt de lleis que tenen l'origen en la Convenció de Ginebra, el Protocol del 1967 i una sèrie de tractats internacionals que s'han anat signant al llarg dels últims cinquanta anys. Entre aquests cal destacar, per la seva transcendència, la Convenció de l'Organització per a la Unitat Africana (1969) i la Declaració de Cartagena (1984).

Els estats que han signat la Convenció i el Protocol tenen l'obligació de promulgar lleis nacionals per protegir els drets individuals i socials de les persones asilades al seu país.

Però l'accés dels refugiats a la protecció i a l'assistència varia molt, segons la situació en què estiguin. En els camps de refugiats, on es concentra un terç dels refugiats del món, hi ha moltes dificultats per garantir a la població alguns dels seus drets més elementals, com ara la llibertat de moviment o l'accés al treball. Malgrat els aspectes problemàtics que comporten els camps de refugiats, en la pràctica són una de les opcions més viables per resituar els desplaçats a causa de les guerres.

Els països que generen un èxode més gran de població són a Àsia i al continent africà. L'èxode més nombrós a Àsia continua sent el dels ciutadans afganesos i iraquians. A l'Afganistan, 2 milions de persones viuen encara fora de les seves fronteres i un nombre similar d'homes i dones han fugit de l'Iraq. El Vietnam, Palestina i l'Azerbaitjan completen la llista dels països asiàtics amb un nombre més alt de refugiats a l'exterior.

A l'Àfrica, el focus més important de conflicte se centra a la regió dels Grans Llacs. Els refugiats de la R. D. Congo i de Burundi gairebé sumen un milió. Un altre gran conflicte continua latent al Sudan, d'on s'han vist obligades a sortir més de 700.000 persones, incloses les 146.000 que van fugir durant el 2004.

ORIGEN DE LES POBLACIONS MÉS GRANS DE REFUGIATS

País d'origen	Principals països d'asil	Total
Afganistan	Pakistan / Iran / Alemanya / Països Baixos / Regne Unit	1.908.100
Sudan	Txad / Uganda / Kenya / Etiòpia / R. D. del Congo / Rep. Centreafricana	693.300
Burundi	Tanzània / R. D. del Congo / Ruanda / Sud-àfrica / Zàmbia	438.700
Rep. Democràtica del Congo	Tanzània / Zàmbia / Congo / Ruanda / Uganda	430.600
Somàlia	Kenya / Iemen / EUA / Regne Unit / Etiòpia	394.800
Vietnam	Xina / Alemanya / EUA / França / Suïssa	358.200
Palestina	Aràbia Saudita / Egipte / Iraq / Líbia / Algèria	349.700
Iraq ⁵	Iran / Alemanya / Països Baixos / Síria / Regne Unit	262.100
Azerbaitjan	Armènia / Alemanya / EUA / Països Baixos / França	233.700
Libèria	Sierra Leone / Guinea / Costa d'Ivori / Ghana / EUA	231.100

Font: ACNUR, *Los refugiados en cifras*, 2006

¹ Article 1 de la Convenció de les Nacions Unides sobre refugiats o apàtrides.

² ACNUR, *Los refugiados en cifras 2006*, Ginebra, setembre 2006.

³ Els apàtrides no són necessàriament refugiats. Són persones que per diverses circumstàncies no són reconegudes com a nacionals per cap Estat.

⁴ Pròleg de *La situación de los refugiados en el mundo*, presentat a l'abril del 2006.

⁵ Recollim aquí les xifres oficials publicades al setembre del 2006. Però aquestes queden dramàticament curtes amb relació a les que la mateixa ACNUR ha revelat a l'abril del 2007 referents a l'Iraq. S'estima que 2 milions d'iraquians estan desplaçats dins del seu propi país i uns altres 2 milions han fugit fora de les seves fronteres; un terç d'aquests són a Síria i Jordània.

D'altra banda, els estats que acullen un nombre més alt de refugiats són països pobres: l'Iran i el Pakistan a Àsia, i Tanzània a l'Àfrica. Entre els països industrialitzats, Alemanya és el qual acull més refugiats, seguit dels Estats Units.

En els últims cinc anys hi ha hagut importants repatriacions voluntàries de refugiats. La més significativa és la

tornada a casa, a l'Afganistan, de més de 4 milions de persones. A més, també han pogut tornar grans masses de població a l'Iraq, Sierra Leone, Burundi, Angola, Libèria i Bòsnia i Hercegovina.

A més dels refugiats reconeguts, hi ha 800.000 persones més, aproximadament, que han sol·licitat asil en un país

SOL·LICITUDS D'ASIL PRESENTADES EN ALGUNS PAÏSOS INDUSTRIALITZATS

País d'asil	Principals països d'origen	Sol·licituds d'asil
França	Haití / Sèrbia-Montenegro / Turquia / Fed. Russa / Rep. D. del Congo	49.700
Estats Units	Xina / Haití / Colòmbia / El Salvador / Mèxic	39.200
Regne Unit	Iraq / Pakistan / Somàlia / Eritrea / Afganistan	30.500
Alemanya	Sèrbia-Montenegro / Turquia / Iraq / Fed. Russa / Vietnam	28.900
Canadà	Mèxic / Xina / Colòmbia / Sri Lanka / Índia	20.800
Suècia	Sèrbia-Montenegro / Iraq / Fed. Russa / Apàtrides / Bulgària	17.500
Àustria	Sèrbia-Montenegro / Fed. Russa / Índia / Moldàvia / Turquia	24.600
Bèlgica	Fed. Russa / Rep. D. del Congo / Sèrbia-Montenegro / Iraq / Eslovàquia	16.000
Països Baixos	Iraq / Somàlia / Afganistan / Iran / Burundi	12.300

Font: ACNUR, *Los refugiados en cifras*, 2006

estranger i esperen una decisió. La majoria d'aquestes sol·licituds s'han fet en països europeus. Els països d'origen amb més sol·licitants d'asil són Rússia, Sèrbia, Montenegro i la Xina.

1.3 El cas dels desplaçats interns

Com ja hem apuntat, segons els càlculs més conservadors, el nombre de desplaçats interns arriba avui a una xifra aproximada de 25 milions de persones. Els països amb més desplaçats interns són el Sudan i Colòmbia. Al Sudan, entre 5 i 7 milions de persones s'han vist obligades a deixar casa seva com a conseqüència del llarg conflicte que enfronta el Govern amb l'Exèrcit d'Alliberament del Sudan. Un altre llarg conflicte té lloc a Colòmbia. La xifra actual, de més de tres milions de persones desplaçades, sembla que va en augment any rere any. Es calcula que, diàriament, unes 200 famílies colombianes es veuen obligades a fugir del seu lloc de residència per salvar la seva vida.

PRINCIPALS GRUPS DE DESPLAÇATS INTERNS

País	Desplaçats interns
Sudan	6.700.000
Colòmbia	2.900.000
R. D. Congo - Kinshasa	2.330.000
Uganda	1.330.000
Iraq	1.000.000
Myanmar (Birmània)	800.000
Costa d'Ivori	800.000

Font: *World Refugee Survey 2005*, U.S. Comitee for Refugees and Immigrants

L'absurditat d'una guerra

«La guerrilla em va segrestar quan van atacar el meu poble, el 1999. Van saquejar les botigues i les cases. La gent vivia en un estat de confusió total. Hi havia diferents grups armats, i tots lluitaven. No sabem ni tan sols qui és qui en aquesta guerra. No sabem per què lluiten o per a què. Vaig passar un dia i una nit amb la guerrilla. Em van tractar malament.

Després d'aquesta horrible experiència, vam decidir fugir del nostre poble. Vam repartir els nostres béns entre els veïns que quedaven: el televisor, el cotxe, la casa..., tot. Ara no ens queda res. Vam fugir a una altra regió, on viu el meu germà, però allà també ens vam sentir insegurs. Ens en vam anar a la capital, Bogotá. Allí tampoc estàvem segurs. A Colòmbia hi ha guerra pertot arreu. No és veritat que les persones trobin protecció si es traslladen a altres zones del país. Aquesta guerra és com el càncer: s'ha estès pertot.»

Daniela, sol·licitant d'asil colombiana

Refugiadas. La guerra cambió nuestras vidas, no nuestro espíritu. SJR, Madrid, 2002

La situació dels desplaçats interns és, sovint, més angixant que la dels refugiats. Cal considerar que, com que no traspassen la frontera del seu propi país, la Convenció de Ginebra no els empara. En els últims anys, l'ACNUR ha ampliat el seu suport als desplaçats, cosa que també han fet diverses organitzacions humanitàries internacionals i locals. Però la protecció dels desplaçats es fa més complexa, ja que implica una negociació sovint tortuosa amb els estats. En darrer terme, aquests continuen sent els garants dels drets individuals i socials de la seva població, però, en realitat, moltes vegades són ells mateixos els qui

provoquen la fugida dels seus ciutadans. Això obliga, de vegades, a canalitzar l'ajuda a aquestes persones per mitjans poc convencionals.⁶

Hi ha unes orientacions recollides en els Principis Rectors dels Desplaçaments Interns que estableixen les normes bàsiques que han de servir per respectar els drets d'aquestes persones.⁷ Malgrat que es basen en les convencions internacionals més importants, ratificades per la majoria de països, no tenen caràcter vinculant; és a dir, la comunitat internacional no pot obligar directament que es compleixin.

En alguns països, com el Perú, Colòmbia, la R. D. Congo, Burundi o Indonèsia, els governs han creat estructures específiques per donar suport als desplaçats interns. En els casos en què l'estat es mostra impotent o hi ha una manca de voluntat política per ajudar a la població, es requereix la pressió dels organismes internacionals.⁸

1.4. Els grups més vulnerables

1.4.1. Dones, el coratge d'escollir la vida entre tanta mort

Les dones refugiades, a més d'haver-se d'enfrontar amb la problemàtica comuna a la resta del col·lectiu de desplaçats del seu lloc d'origen, han de fer front a discriminacions

⁶ En la crisi de Somàlia, durant la dècada dels noranta, les organitzacions humanitàries tenien la base d'operacions a Kenya. Des d'allà es donava menjar a organitzacions locals que, amb el suport de grups armats, introduïen l'ajut al país.

⁷ Els Principis Rectors dels Desplaçaments Interns van ser aprovats per la Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides al febrer del 1998.

⁸ La Comissió permanent de la Interagència, mecanisme primari de l'ONU per gestionar l'ajuda humanitària, conclou en el seu *Manual de Prácticas sobre Desplazamientos Internos* que «els desplaçats, per definició, continuen sent ciutadans de la seva pròpia nació, per la qual cosa les autoritats conserven la responsabilitat de seu benestar. Si no ho fan, ja sigui per falta de recursos o de voluntat política, hem de treballar donant suport o pressionant, depèn del cas, aquestes autoritats nacionals».

que deriven de la desigualtat de gènere. Moltes refugiades sofreixen la viduïtat, l'abandó del seu company o la separació dels seus fills, en contextos que, tradicionalment, depenen dels mascles per subsistir.

D'altra banda, sovint les dones són discriminades en el subministrament de queviures o d'altres serveis bàsics, tant durant el trasllat, com una vegada allotjades als camps de refugiats. Hi ha hagut casos en què les targetes de racionament només s'han donat als homes, cosa que comporta que depenguin dels homes per alimentar-se.

Però probablement el problema addicional més gran amb el qual s'enfronten les dones és l'explotació sexual. Enmig del conflicte, les violacions s'utilitzen sistemàticament per robar la dignitat a la societat civil i anul·lar-li d'aquesta manera tota capacitat de reacció. Són situacions en què no hi ha una protecció legal accessible. En la major part de guerres, els sistemes judicials s'afebleixen o es tornen ineficaços. També són comuns els casos en què les dones es veuen abocades a la prostitució per poder-se mantenir elles mateixes o les seves famílies.

Durant dècades, no es van tenir en compte les circumstàncies específiques que patien les dones, per la qual cosa, en la pràctica, la defensa dels seus drets era limitada. No va ser fins als anys vuitanta que va entrar en vigor la Convenció sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra la Dona. Aquest és l'instrument legal més important en què es basa l'ONU per impulsar programes específics que complementin els que es deriven de la Convenció de Ginebra.

Entre les organitzacions de suport, cada vegada és més estesa la consciència que les mateixes dones refugiades han de participar en el disseny i la posada en pràctica d'estratègies que ajudin a la seva protecció. En altres paraules, s'ha comprovat que els programes d'ajuda no són eficaços si no es parteix de les seves necessitats concretes. I aquestes les saben, millor que ningú, les mateixes dones refugiades.

En els últims anys s'ha establert, a més, un altre debat relacionat amb les dones que fugen del seu país. Tradicionalment, les causes de persecució han estat ben delimitades: raça, nacionalitat, religió, grup social i opinió política. Alguns analistes consideren que s'hi hauria d'afegir la persecució per motius de gènere. En la darrera dècada, algunes sol·licituds d'asil relacionades amb el gènere (esclavitud sexual, esterilització obligatòria, prostitució forçada) es comencen a veure com una cosa normal.

D'altra banda, sovint es parla de la vulnerabilitat de la dona i, en canvi, no es considera el que aquesta pot aportar. Les

persones que fa anys que treballen amb refugiats han constatat que les dones, a la llarga, són les que demostren més valentia, sensatesa i creativitat. No es conformen a sobreviure. Les dones, més que els homes, són les que reconstrueixen la vida en mig de les adversitats més grans.⁹

1.4.2. Nens: el futur amenaçat

Aproximadament, la meitat dels refugiats al món són nens i nenes que tenen menys de 18 anys. Si la situació de qual-sevol persona obligada a sortir del seu país és dramàtica, podem imaginar el que significa per a un nen una ruptura violenta de l'entorn que li dona seguretat i l'ajuda a relacionar-se: la família, els jocs infantils, l'escola i la comunitat. Tot això, juntament amb el fet de veure's de sobte abocat a una situació amb mancances elementals extremes, que compromet seriosament tant el seu benestar físic com l'emocional. Els que aconsegueixen recuperar-se dels primers assalts de la violència, la malaltia i la desnutrició (més de 2 milions de nens van morir en conflictes armats durant la darrera dècada), molt sovint es veuen obligats a assumir responsabilitats d'adult per adaptar-se a una nova situació d'extrema penúria. Solament a Ruanda, es calcula que hi ha 45.000 llars encapçalades per menors.

Els nens i nenes refugiats es veuen exposats a perills de tota mena que no ens podem arribar ni a imaginar dins els nostres esquemes mentals de ciutadans del primer món. Alguns d'aquests perills són el tràfic de menors, la violència física, l'abús sexual, la pornografia, els atacs armats, el reclutament forçós, el treball forçat i l'absència de salut i educació.

En el cas dels infants i adolescents refugiats, l'instrument legal més important per a la seva protecció, a més de la Convenció de Ginebra, és la Convenció sobre els Drets de l'Infant del 1989, signada per 193 països. Per desgràcia, cal un gran esforç de la comunitat internacional per ajudar que s'apliquin les normes derivades de la Convenció del 1989 amb la població refugiada.

El Dia Mundial del Refugiad, que se celebra cada any el 20 de juny, es va dedicar de manera especial el 2003 als joves. El seu lema, «La joventut refugiada, construint el futur», va posar l'accent en la importància d'atendre aquest col·lectiu, no tan sols per la seva vulnerabilitat, sinó també per la seva importància estratègica amb vista a solucions duradores per a la població refugiada.

L'ACNUR estableix quatre grans prioritats per atendre els menors refugiats:

→ Reunificació dels joves separats de les seves famílies.

Els nens que viuen separats dels seus pares són especialment vulnerables. Només a Europa Occidental es

calcula que hi ha 100.000 nens separats dels seus pares. Cada any, 20.000 menors que viuen sols demanen asil a un país industrialitzat.

→ Previsió de l'explotació sexual i del reclutament per unitats militars, com també reintegració dels nens que pateixen aquestes situacions.

No hi ha xifres definitives¹⁰ que ens donin una dimensió exacta del drama dels nens refugiats obligats a allistar-se o prostituir-se. No obstant això, no han cessat les denúncies d'aquesta mena de situacions. Fa poc es va denunciar que als campaments sudanesos del Txad es reclutaven forçosament tots els nens que tenien més de 15 anys. D'altra banda, l'organització de drets humans Human Rights Watch va advertir que, als camps de refugiats de Guinea, nenes de 12 anys no tenen cap altra elecció que prostituir-se per mantenir les seves famílies.

→ Accés generalitzat a l'educació.

S'ha avançat molt en aquesta qüestió, cosa que ha permès que gairebé la meitat dels nens refugiats tinguin accés a l'escola primària. Tanmateix, només un 3 % dels

La vida d'una refugiada no es fàcil

«Vaig arribar a ser refugiada perquè el meu país, el Sudan, està sumit en una guerra civil. Vaig fugir de casa meua i vaig córrer a buscar seguretat quan vaig sentir els trets al meu voltant, i quan vaig veure tants cadàvers al meu voltant. Vaig arribar a Kenya després de tres dies de caminar. Em sento molt sola i preocupada. Durant la guerra, una dona sovint és abandonada. El meu marit em va abandonar fa un any i se'n va anar als Estats Units buscant asil. Em va deixar sola enfrontant-me als maltractaments d'alguns dels seus parents, i vivint en un camp de refugiats. La meua vida va arribar a ser insuportable a causa de una persona amb la qual vivia, un membre de la meua família, que em maltractava perquè pertanyíem a grups ètnics diferents. La vida d'un refugiat no és fàcil. Molts refugiats senten que les seves necessitats no són ni tan sols preses en consideració. En particular, les dones vivim plenes de preocupacions i de frustració. El món hauria de considerar els drets de les dones en tots els seus aspectes i ajudar-les a resoldre els seus problemes.»

Christine, una refugiada sudanesa al camp de refugiats de Katuma, Kenya.

Refugiadas. La guerra cambió nuestras vidas, no nuestro espíritu, SJR, Madrid, 2002.

⁹ «La dona refugiada colombiana, en contraposició amb l'home, és la que ho suporta tot, és la que impulsa, és, com diuen a Colòmbia, la llançada, la berraca», *Mujeres al borde*, Fondo de Desarrollo de las Naciones Unidas para la Mujer, Países Andinos.

¹⁰ «Segons la publicació "Menors Soldat" de la Fundació "la Caixa" del 2005, el nombre de nens soldats al món s'acosta als 300.000.

Els joves als camps

«Jo tenia una vida normal. Ara no tinc vida, fa dos anys que no veig a la meua família, als meus pares. Aquí escric música de la meua vida, de com visc tot aquest sofriment.»

«La vida del refugiat no és vida, no tot el món pot suportar una vida com aquesta.»

Alain, el jove músic de rap, documental "Vides en trànsit", Fundació "la Caixa", 2006

Camp de refugiats de Kibuye, Ruanda 2006

adolescents entre 12 i 17 anys tenen educació professional o secundària.

→ **Reconeixement decidit dels drets i les necessitats d'un grup molt sovint oblidat, el dels refugiats adolescents.**

Els adolescents són el grup més exposat al reclutament forçós i a l'explotació sexual, amb el risc afegit que comporta un context mancat de programes de salut reproductiva. A més, la dificultat per accedir a la formació i al món laboral incrementa la vulnerabilitat dels joves.

1.4.3. Refugiades i refugiats portadors del VIH-sida. Ignorats entre els oblidats

La taxa de VIH entre els refugiats no és particularment alta. No obstant això, les condicions en què viuen els fa especialment vulnerables si no es desenvolupen programes de prevenció adequats. A la persecució violenta, el desarrelament i la misèria de l'exili, els refugiats infectats de VIH-sida han de sumar a la llista de calamitats la discriminació i l'absència de tractaments.

I, com sempre, les dones estan en una situació encara més difícil. Si tenim en compte que les principals causes de contagi entre les dones estan vinculades a la falta d'educació, la dependència econòmica i la violència de gènere, és fàcil deduir la vulnerabilitat de les dones refugiades davant el VIH. El risc de la dona augmenta des del moment que es produeix un conflicte armat. És un fet constatat que la violació s'utilitza sistemàticament com una arma de guerra. Sovint, les dones que es queden soles no tenen cap més opció per mantenir les seves famílies que el comerç sexual. L'ACNUR ha fet esforços en els últims anys per sensibilitzar i capacitar les dones i les nenes refugiades en la prevenció de malalties sexuals.

Però lluny de rebre un tracte preferencial, sovint els refugiats són percebuts com un perill, i se'ls acusa de propagar la sida i altres malalties. Aquesta discriminació comporta una absència de polítiques de salut destinades a aquests sectors. No

oblidem que, en darrera instància, cada estat és responsable de la salut i la seguretat de les persones que viuen al seu territori, inclosos els refugiats. No obstant això, bona part dels països d'asil no inclouen els refugiats en els seus esforços per combatre la pandèmia. També els exclouen massa sovint dels tractaments amb medicaments retrovirals.

L'ACNUR ha denunciat que en la major part de plans estratègics dels països receptors d'asil no es té en compte la població refugiada, malgrat que són programes finançats per la cooperació internacional. Es podria dir que, més enllà de l'oblit creixent que pateixen els refugiats per part de la comunitat internacional, els desplaçats portadors del VIH-sida són doblement oblidats pels governs locals i pels organismes de finançament. Evidentment, aquest tracte injust atenta contra els drets humans dels refugiats. Però, a més, és contraproduent per als països receptors. No es pot combatre seriosament el contagi del VIH oblidant un ampli sector de la població que viu dins del propi país.

2. Per què hi ha refugiats

Els refugiats són una conseqüència directa dels conflictes armats, originats gairebé sempre per la disputa del poder i dels recursos econòmics. Ara bé: aquestes causes, que podríem anomenar profundes, es barregen amb altres motivacions religioses, ètniques, polítiques o ideològiques, que han estat presents de manera diferent en les guerres sorgides en els últims cinquanta anys.

Els enfrontaments marcadament ideològics van ser més comuns durant els anys de la guerra freda. La lluita per la supremacia entre les dues grans superpotències, els Estats Units i la Unió Soviètica, era darrere d'alguns dels enfrontaments més violents i llargs de la dècada dels seixanta i els setanta.

Les guerres postcoloniales van ser especialment virulentes a l'Àfrica. De vegades, les potències es van retirar deixant rere seu fronteres artificials, buits institucionals i conflictes ètnics, avivats per les mateixes potències en una estratègia de «divideix i venceràs».

Dibuix realitzat per un estudiant del camp de Kiziba, Ruanda, 2006

Una cosa semblant va passar després de la caiguda del mur de Berlín i l'enfonsament del bloc soviètic. Diferències i litigis llargament ignorats van sortir a la llum de nou i van ser utilitzats sense escrúpols per diferents grups de poder polític i econòmic per perseguir els seus objectius.

La debilitat dels estats moderns i la seva incapacitat per respondre a les necessitats reals de la seva població també són a l'origen d'innombrables conflictes. Les societats en què la corrupció i la falta d'institucionalitat són la nota dominant deriven freqüentment en un cercle inacabable de rebel·lió i repressió, i la societat civil en pateix les pitjors conseqüències.

Aquesta quantitat de conflictes armats no hauria estat possible sense el pròsper negoci de les armes, que, des de mitjan segle passat, ha estat més omnipresent que mai en l'escena mundial.

Sense ànim de simplificar excessivament, es podria afirmar que moltes de les raons enumerades més amunt maquillen, en certa manera, la principal raó de les guerres, que només és l'econòmica. El conflicte del Sudan, aparentment religiós, que ha enfrontat durant gairebé quaranta anys el nord islàmic amb el sud no musulmà, té com a teló de fons la lluita pel control dels importants jaciments de petroli, níquel i urani, cobejats per multinacionals estrangeres. Aquestes últimes també mostren un interès desmesurat pel coltan, un element imprescindible per a les noves tecnologies, les principals reserves mundials del qual són a la R. D. Congo. En un informe elaborat a l'octubre del 2002, l'ONU va denunciar

que el coltan no tan sols és la font més important de finançament per a la guerra, sinó que també n'és la causa principal, i va recomanar sancions per als països i les empreses estrangeres que participen en la seva extracció il·legal: «La guerra de la R. D. Congo s'entaula per controlar-ne els recursos naturals.»¹¹

També passa això mateix al nord del continent africà. Alguns analistes han volgut veure en la pressió per privatitzar la terra les causes últimes de l'extermini i el desplaçament de centenars de milers d'algerians.¹² En tenim un últim exemple a Sierra Leone, un dels països amb un ingrés per càpita més baix de tot el planeta, que es dessagna en una llarga guerra pel control de les mines de diamants.

En definitiva, tot i que l'origen de les guerres, amb el llarg rastre de refugiats que deixa, és una problemàtica amb causes plurals i sovint confuses, no es pot amagar que les enormes desigualtats econòmiques i la cobdícia per les riqueses naturals són a la base dels sofriments que pateixen desenes de milions de persones obligades a fugir de casa seva.

Això és el que afirma el Banc Mundial, que, després d'analitzar 47 guerres contemporànies, en el seu informe sobre les causes econòmiques dels conflictes assegura que les guerres civils són «la majoria de vegades atacades per la lluita que entaulen els moviments rebels i el govern per dominar el comerç dels diamants, el cafè i altres productes primaris de gran valor, més que per dissensions polítiques, ètniques o religioses».¹³

3. Qui protegeix els drets dels refugiats

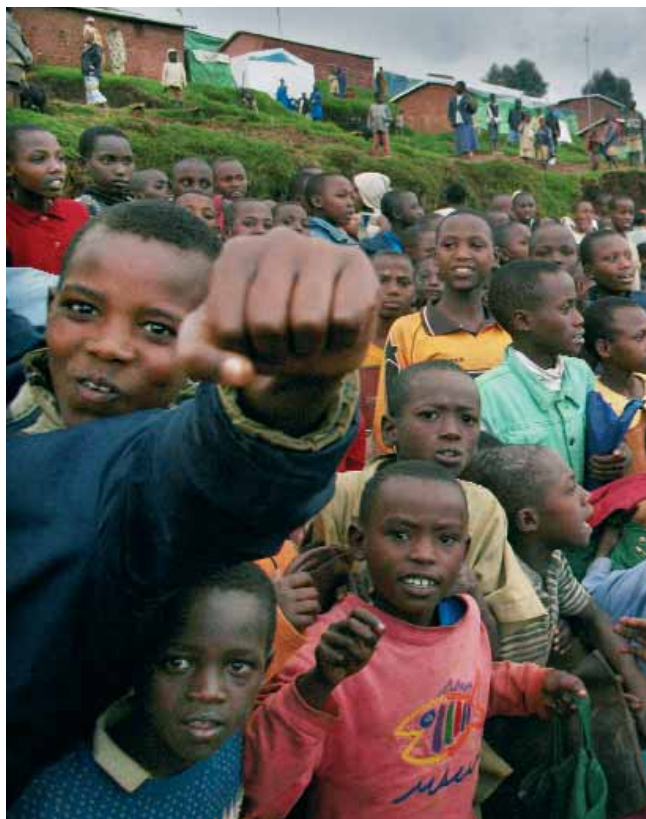
El conjunt de lleis nacionals i internacionals que protegeixen els refugiats i refugiades deriven de la Convenció de Ginebra, que va ser promoguda per l'ONU el 1951. Els primers països a comprometre's a desenvolupar els drets i les obligacions dels refugiats recollits en la Convenció van ser Noruega, Bèlgica, Luxemburg, la República Federal d'Alemanya, Austràlia i Dinamarca. A poc a poc s'hi van anar sumant altres països, fins a arribar al nombre de signants actual: 145.

En aquell moment històric, la preocupació de la comunitat internacional se centrava en els centenars de milers d'homes, dones i infants desplaçats per la vella Europa, com a conseqüència dels estralls de la Segona Guerra Mundial. Així doncs, la Convenció de Ginebra va néixer amb la intenció de resoldre un problema puntual, i, al principi, es va limitar a assegurar la protecció dels europeus refugiats en un altre país abans de l'1 de gener de 1951. El seu principal instrument, l'Alt Comissionat de les Nacions

¹¹ *Final Report of the panel of experts on the illegal exploitation of the natural resources and others of wealth of the Democratic Republic of the Congo*, ONU, octubre del 2002.

¹² Segons Juan Goytisolo, «La privatització de les terres pertanyents a les granges socialistes algerianes, en associació amb els grans consorcis agroalimentaris, exigeix una neteja prèvia d'aquelles.»

¹³ *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, 2003.

Unides per als Refugiats (ACNUR), va rebre un primer mandat de tres anys, amb l'esperança que la situació dels refugiats es resoluria després d'aquest període i l'ACNUR podria desaparèixer.

Ningú no s'imaginava aleshores que el problema dels refugiats s'estendria per tot el món de manera dramàtica durant les dècades següents. Des del 1951 fins al 1995, el nombre de refugiats no va deixar d'augmentar, fins a arribar a la xifra de 25 milions en aquesta última data.

El 1967, l'ONU es va veure obligada a revisar la Convenció, i en va eliminar el termini temporal i la limitació geogràfica. Es va signar llavors el Protocol relatiu a l'Estatut dels Refugiats. Es calcula que, des del 1951, més de 50 milions de persones s'han vist beneficiades per la Convenció de Ginebra i el seu Protocol.

La Convenció i el seu posterior Protocol defineixen qui és un refugiad i quins són els seus drets fonamentals, entre els quals hi ha la llibertat religiosa, el dret a l'educació i l'accés al treball. Com a mínim, es reconeixen al refugiad els mateixos drets que qualsevol estranger gaudeix en un país determinat. En alguns casos, aquests drets s'equiparen amb els de qualsevol ciutadà. En la Convenció també s'estableixen les obligacions dels refugiats. Bàsicament, aquests han de respectar les lleis vigents al país que els acull. Aquestes lleis dictades per la Convenció

no emparen els criminals de guerra ni els que han estat condemnats, després d'un judici just, al seu propi país.

Perquè una persona es pugui beneficiar de la protecció que garanteix la Convenció de Ginebra, ha de fer una sol·licitud formal d'asil. El 2005 es van presentar més de 800.000 sol·licituds d'asil individuals en tot el món. No obstant això, la majoria de demandants d'asil són grups humans molt nombrosos, que fugen precipitadament d'una guerra. Per tant, en aquests casos, la protecció d'asil es fa de manera conjunta, amb la col·laboració de l'ACNUR i d'altres agències humanitàries. En alguns casos de gran emergència i d'ingents grups de població que fugen, com va passar als Balcans, es poden tramitar procediments de «protecció temporal» durant un període transitori. Però aquesta no pot ni ha de substituir la protecció més àmplia que estableix la Convenció.

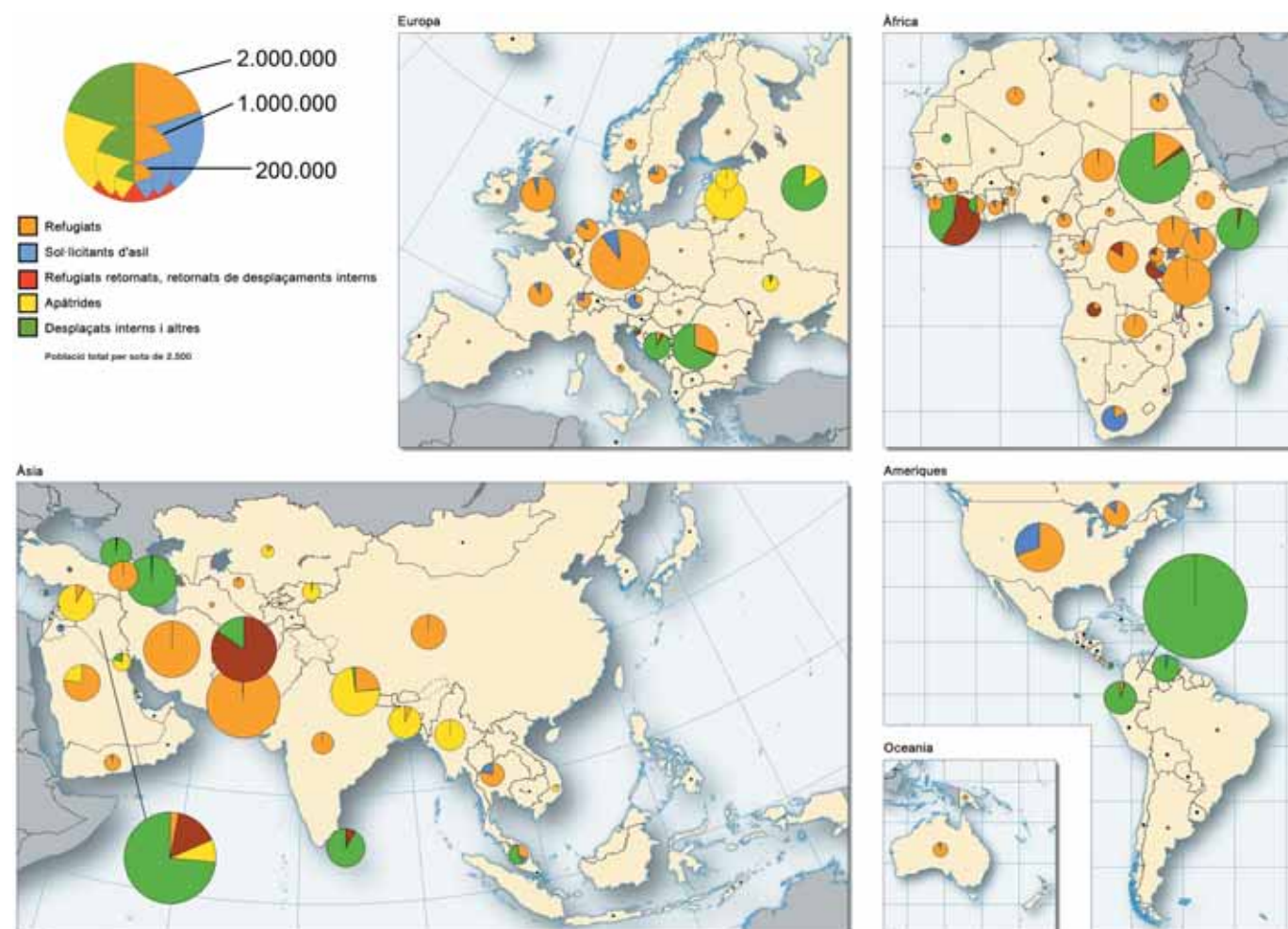
Algunes disposicions recollides en la Convenció són d'una importància vital. És el cas de la prohibició de retornar una persona a un país on pot ser perseguida. El principi de «no devolució forçosa», com es coneix en l'àmbit jurídic, va ser objecte d'intensos debats als anys cinquanta. Encara avui, hi ha una certa resistència a aplicar-lo en alguns casos,¹⁴ però, per sort, aquesta garantia ha passat a convertir-se en el principi bàsic del dret internacional.

Els països receptors de refugiats són, per llei, els principals responsables que es compleixin les normes que protegeixen el refugiad. L'ONU, a través de l'ACNUR, dona suport a aquests processos i pot reclamar al país d'acollida quan no s'atorga la protecció adequada.

Quan es considera que ja no es donen les circumstàncies que van provocar l'èxode de refugiats, se'ls retira la protecció. La majoria de vegades, cal que l'ACNUR doni suport a la repatriació i la reconstrucció vital dels refugiats durant un cert període de temps, que no sol ser superior a dos anys. Aquesta fi de la protecció es diu en llenguatge jurídic «cessació».

En la pràctica, hi ha discrepàncies sobre quan ha de cessar la protecció. L'ACNUR considera que cal que el conflicte s'hagi tancat, que l'ordre s'hagi restablert i que les infraestructures bàsiques estiguin en procés de reconstrucció. En alguns casos, aquestes condicions es donen amb claredat, com va ser a Xile, a Sud-àfrica o a Etiòpia, però hi ha molts casos en què després d'una guerra ve un conflicte de baixa intensitat o en què la repressió i l'odi s'estenen molt més enllà de l'alto el foc. De vegades, el retorn massiu de refugiats abans que hi hagués les circumstàncies adequades ha tingut conseqüències dramàtiques.¹⁵

En els últims anys, s'ha establert un gran debat entorn de la validesa de la Convenció en les condicions històriques actuals. És evident que en el nostre món globalitzat, l'èxode dels ciutadans

Font: Total population of concern to UNHCR by category, end-2005

dels països pobres cap als països rics ha fet més complex el fenomen de les migracions en tots els aspectes, fins i tot el legal. Són moltes les veus que s'han alçat acusant la Convenció de ser un recurs que ha quedat obsolet i que serveix als migrants laborals per burlar els controls legals d'immigració.¹⁶

És obvi que les lleis han de ser reformades a mesura que canvia la realitat. Però, malauradament, aquestes crítiques a un cos de lleis que ha brindat protecció a més de 50 milions de persones no van acompanyades de propostes justes i adequades. L'alt comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, Ruud Lubers, es lamentava el 2001 de l'actitud dels governs dels països rics: «D'una banda, no financen els programes que podrien ajudar els refugiats a tornar al seu país d'origen o a viure millor allí on l'atzar de l'exili els va llançar, i de l'altra, cada any restringeixen més i més als pobles amenaçats l'accés legítim a l'asil i la seguretat dels seus territoris.»

Amb debats com aquest sobre la taula, l'any 2001 l'ACNUR va promoure consultes globals a tots els països signants de l'acord de Ginebra, en les quals van participar governs, ONG, funcionaris de l'ACNUR i experts en la matèria. Com a resul-

tat d'aquestes consultes es va elaborar un document conegut com a Agenda per a la Protecció, on es referma la validesa de la Convenció de Ginebra i es marquen diverses línies d'actuació per millorar la protecció dels refugiats. L'Agenda per a la Protecció té sis grans objectius:

- Reforçar la implementació de la Convenció del 1951 i el Protocol del 1967.
- Protegir els refugiats que es barregen amb els grans moviments migratoris.
- Compartir les càrregues i responsabilitats de manera més equitativa i millorar les capacitats per rebre i protegir els refugiats.
- Redoblar la recerca de solucions duradores.
- Afrontar els assumptes relatius a la seguretat amb més eficàcia.
- Saber millor quines són les necessitats de protecció de les dones i els infants refugiats.

¹⁴ El Tribunal Suprem dels Estats Units, que, per cert, es signant només del Protocol i no de la Convenció, va donar la raó el 1993 als funcionaris d'immigració que van empresonar i repatriar vaixells plens de sol·licitants d'asil haitians en aigües nord-americanes.

¹⁵ El 1993, 50.000 hutus van tornar a Burundi després de la victòria del FRUDEBU, un front que es proposava l'obertura democràtica. Però les condicions socials no eren les adequades. Davant la pressió dels hutus repatriats, que reclamaven les terres que els havien confiscat en el pas-sat, els nous propietaris van incitar un cop d'Estat involucionista que va provocar més mort, destrucció i refugi forçós.

¹⁶ Amb motiu del 50è aniversari de la Convenció, l'aleshores secretari d'Afers Exteriors britànic, Jack Straw, afirmava: «Els nostres sistemes d'asil es van crear amb l'objectiu d'administrar la protecció internacional atorgada als refugiats sota la Convenció del 1951. Els que no són veritablement refugiats creen perjudicis quan intenten burlar els sistemes d'immigració. Hem de reconsiderar com ajudem els que de veritat ho necessiten.»

4. Refugiats a Espanya

Al llarg de la història, el nostre país ha travessat per situacions crítiques que van comportar, juntament amb moltes altres contrarietats, l'exili d'un bon nombre de ciutadans i ciutadanes. L'últim exemple important d'aquest èxode fou després del final de la Guerra Civil, el 1939. Aproximadament un milió d'espanyols i espanyoles es van dispersar pel món i van trobar la solidaritat d'altres societats, cosa que els va permetre reconstruir les seves vides i encarar el futur. La nostra societat no hauria d'oblidar aquesta tràgica experiència quan s'enfronta al drama humà dels milers de refugiats que arriben a les nostres fronteres a la recerca d'ajut.

L'extraordinari augment de la immigració per motius econòmics o laborals es confon, sovint, amb el cas dels que arriben al nostre país en cerca de refugi. Els límits que separen tots dos grups de població no sempre són fàcils d'establir. Els uns i els altres es mereixen un tracte adequat i respectuós dels drets humans universals. Però, a més, els sol·licitants de refugi tenen el dret d'acollir-se a les disposicions legals de la Convenció de Ginebra, signada per l'Estat Espanyol el 1978.

Durant l'última dècada, Espanya va rebre 70.851 sol·licituds d'asil, de les quals gairebé la meitat són de ciutadans africans, un 10 % provenen del continent asiàtic, un 22 % de l'Europa de l'Est i un 23 % de l'Amèrica Llatina. D'aquesta última zona, el nombre més gran de sol·licituds procedeix de Colòmbia, que, com ja s'ha dit, actualment viu una de les crisis humanitàries més intenses del món. Només el 2005, últim any del qual hi ha registres oficials, 1.655 colombians van sol·licitar asil al nostre país. Després de Colòmbia, destaquen les sol·licituds de ciutadans de Nigèria i Algèria, amb 726 i 406 sol·licituds d'asil, respectivament, durant el 2005.

Actualment, l'Oficina d'Asil i Refugi (OAR), organisme dependent del Ministeri de l'Interior, és l'encarregada de tramitar les sol·licituds d'asil a Espanya. Dels 5.254 expedients estudiats per les autoritats espanyoles durant 2005, un total de 238 persones van obtenir la condició de refugiat i 123 més la denominada protecció complementària. Referent a això, crida l'atenció que només el 4,8 % de les persones que van sol·licitar asil a Espanya hagin arribat a la condició de refugiats.

Un cop un refugiat és reconegut com a tal, l'Estat té la responsabilitat de facilitar-li la inserció. A Espanya, des del 1982, els diferents governs han destinat recursos específics a la integració social dels refugiats. Actualment, aquests programes són responsabilitat del Ministeri de Treball i Assumptes Socials, que els executa a través de la Direcció General d'Integració dels Immigrants. Aquesta última desenvolupa alguns dels seus programes en col·laboració amb organitzacions no governamentals.

Entre els problemes d'integració més recurrents per a aquest grup de població hi ha l'accés a l'habitatge, l'educació dels

nens i la integració laboral. Potser aquesta última qüestió és la que presenta més dificultats. Organitzacions no governamentals, com la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR), han insistit en la necessitat de facilitar els tràmits de convalidació i certificació d'estudis dels refugiats o sol·licitants d'asil. L'homologació acadèmica és una prioritat, a fi que els refugiats puguin integrar-se en el mercat de treball, la qual cosa els beneficia tant a ells com a la societat que els acull.

La situació més difícil l'experimenten els refugiats que encara estan tramitant la sol·licitud, que, com hem vist, són la majoria. No obstant això, val la pena esmentar que, des del 2005, s'han establert diverses normes per oferir una protecció social mínima a les persones que estan en aquesta situació.

5. Organismes internacionals i organitzacions no governamentals

Com queda ben reflectit al llarg d'aquest document, l'agència internacional amb més protagonisme en l'ajuda als refugiats és l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR). Aquesta agència disposa actualment d'oficines a 116 països, on treballen un total de 6.540 funcionaris. Des del juny del 2005, és coordinada pel portuguès Antonio Guterres.

Altres agències de l'ONU treballen conjuntament amb l'ACNUR en temes que són de la seva incumbència, com ara, entre d'altres, UNICEF, OHCHR, UNESCO, UNIFEM, OMS, OIT i ONUSIDA.

Hi ha organitzacions no governamentals d'àmbit internacional, com ara Caritas, Metges Sense Fronteres, Ajuda en Acció, CAFOD, Human Rights Watch, Save the Children,

Visió Mundial, OXFAM, Creu Roja Internacional, Metges del Món o el Servei Jesuïta a Refugiats. Les organitzacions no governamentals han creat una xarxa per unir esforços i tenir un pes més important en les decisions internacionals sobre refugiats. Es tracta de l'anomenat Consell Internacional d'Organitzacions Voluntàries (ICVA), creat el 1962. Formen aquest organisme més de 70 organitzacions internacionals i locals, entre les quals s'inclouen totes les ja esmentades, i el seu principal objectiu és servir de canal entre les persones refugiades als camps i els espais on es prenen les grans decisions que els afecten.

Entre els projectes més interessants duts a terme actualment per l'ICVA hi ha el Projecte de Formació sobre la Protecció del Refugiat. És un projecte desenvolupat de manera participativa, incloent-hi les perspectives de molts actors relacionats amb el tema en diferents parts del món. Amb aquest projecte, es pretén que els milers de persones que treballen amb relació als refugiats disposin d'una formació més completa i actualitzada, amb la finalitat que els refugiats rebin una protecció més adequada.

A Espanya, hi ha un nombrós grup d'organitzacions no governamentals que tenen un paper fonamental a l'hora de permetre que els sol·licitants d'asil tinguin accés a la protecció legal. Encara més, aquestes organitzacions s'esforcen a presentar davant la societat la situació real dels refugiats i busquen els mitjans per ajudar-los a tenir una vida més digna. La Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR), fundada el 1979, i la Creu Roja Espanyola són pioneres en aquesta tasca. A la pàgina web de la Coordinadora d'ONG es pot trobar una llista més completa d'aquestes organitzacions i de les seves activitats, l'adreça de la qual s'inclou al final d'aquest document.

6. Els reptes

Davant d'una realitat tan extensa i complexa com la dels refugiats, els reptes són tan abundants com són diferents les situacions amb les quals s'enfronten diàriament milions de persones. No obstant això, assenyalarem aquí quatre grans desafiaments que s'imposen per a la reflexió, el debat i la presa de decisions.

Ampliar la definició de refugiat i la protecció als desplaçats interns

Segons el text de la Convenció del 1951, marc legal que empara els refugiats, aquests són solament els que es veuen obligats a creuar les fronteres del seu país. Com hem pogut comprovar en aquest document, la realitat ha canviat molt en els últims anys. No es poden deixar fora de protecció tants milions de persones que es consideren desplaçats interns. És cert que, actualment, l'ACNUR dona suport a més de 5 milions de desplaçats, però les estimacions sobre aquest grup de població oscil·len entre els càlculs dels optimistes (25 milions) i els dels pessimistes o més realistes (50 milions). Si més no, s'imposa una promoció dels Principis Rectors dels Desplaçaments Interns, que estableixen que una per-

Dibuix realitzat per un estudiant del camp de Kiziba, Ruanda, 2006

sona desplaçada hauria de tenir els mateixos drets que les lleis nacionals i internacionals atorguen a un altre ciutadà.

Vèncer la xenofòbia i la intolerància

Esdeveniments com els de l'11 de setembre de 2001 han retallat notablement els drets dels refugiats. Aquesta dinàmica s'ha donat d'una manera especial als Estats Units, però a la resta de l'anomenat primer món també hi ha un corrent de pensament que tendeix a veure els refugiats com una amenaça potencial. Pateixen d'una manera especial aquesta amenaça els ciutadans de determinades nacionalitats, races o cultures. Moltes persones d'aquests grups que busquen asil en un altre país estan sotmeses a detencions indefinides, sense que hi hagi cap base legal que ho sostingui.

Garantir els drets especials dels infants i les dones

Els nens i nenes refugiats haurien de tenir exactament els mateixos drets que la resta de menors residents al seu país. Cal que els estats tinguin una actitud més enèrgica per garantir, entre altres coses, l'accés de nens i adolescents a l'educació i a la formació per al treball. D'altra banda, és important que els nens refugiats participin en la identificació dels seus problemes i en la tasca d'alleujar-los.

Malgrat els progressos fets a l'entorn de la protecció especial de la dona en aquests últims anys, encara hi ha temes

«Certa garantia de que estem en el bon camí cap a la pau és el cansament de la gent cap a la guerra, la societat civil està cansada de la guerra. Valors com la dona africana, ruandesa o congoleesa, volen prendre protagonisme a la societat per a dir que finalitzi la guerra».

Pare Joaquin Ciervide, ex- responsable del SJR a la regió dels Gran Llacs 2006

sensibles sobre els quals cal avançar més. Com ja s'ha esmentat, les dones i les nenes perseguides per raons que deriven de la seva condició de gènere haurien de ser tractades d'acord amb els mateixos drets que té una persona perseguida per motius de raça o de religió. A més, el tràfic il·legal de dones amb vista a la prostitució o l'explo-tació sexual exigeix controls de migració més estrictes i especialitzats.

Millorar les condicions de repatriació dels refugiats

El retorn al seu país és sempre la solució ideal per a un refugiat. No obstant això, perquè això sigui possible, s'han de

donar unes condicions bàsiques. Entre aquestes, la integració social del repatriat és la més difícil. En els darrers anys, les autoritats en la matèria reconeixen que no és el mateix tenir accés a un estatus legal i als seus drets associats, que tenir a l'abast els mitjans per subsistir dignament. Sense aquests últims, és molt difícil aconseguir una solució duradora.

La repatriació voluntària, promoguda per la comunitat internacional, ha d'anar acompanyada de la recerca de llocs i condicions en què els refugiats tinguin un entorn social, econòmic i legal apropiat. La responsabilitat dels països industrialitzats en aquesta tasca és gran, ja que són ells els cridats a destinar-hi més recursos. Algunes mesures d'aquests països semblen, en canvi, més encaminades a perpetuar la situació d'instabilitat d'alguns grups de refugiats que a possibilitar solucions duradores.¹⁷ És important subratllar, en aquest sentit, les paraules del exalt comissionat Ruud Lubers: «Protecció sense solucions, no és protecció.»

7. Un espai per a l'esperança

Les agències internacionals i les organitzacions no governamentals duen a terme una tasca fonamental per mantenir viva la llavor de l'esperança enmig de tanta desolació. La comunitat internacional té davant seu un llarg camí per recórrer amb la primera de les seves obligacions: buscar el benestar de la població. Però, en aquesta tasca, no hi podem deixar soles les autoritats nacionals o internacionals. Hi podem col·laborar tots d'una manera o d'altra.

Però la força més gran per transformar la realitat és a l'interior mateix de les víctimes. La història de la humanitat ens ha demostrat àmpliament que les grans esperances neixen dels sofriments més forts. Si bé és cert que el drama dels refugiats és, la majoria de vegades, aclaparador, no és menys cert el testimoniatge d'homes i dones que, enmig de les mancances més grans, han donat un nou sentit a la solidaritat.

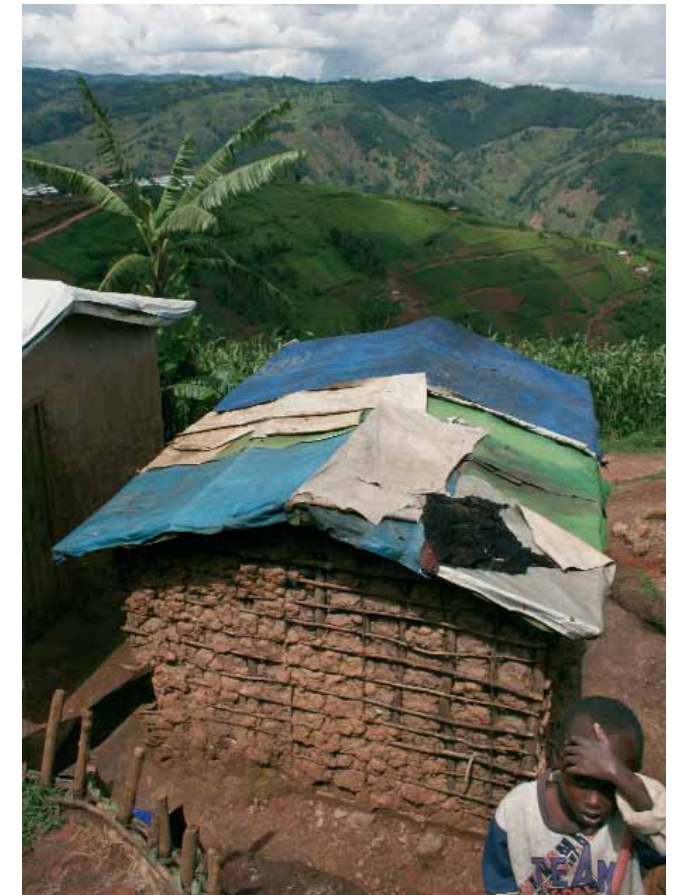
En molts indrets del món, els refugiats han creat noves estructures comunitàries que els ajuden a sobreviure i a fron-

tar els reptes d'una nova vida. Centenars d'experiències nascudes entre la pols dels camps de refugiats han sorprès el món per la capacitat per adaptar-se a les noves realitats, i per la fermesa a l'hora de preparar el retorn a la terra que un dia van haver d'abandonar.

8. Què podem fer

Sovint creiem que els problemes dels refugiats ens sobrepassen o que són massa lluny del nostre limitat àmbit d'influència. No obstant això, en un món tan interconnectat com el qual ens ha tocat de viure, el nostre compromís amb una causa té efectes que poden ajudar a pal·liar el sofriment dels refugiats. Algunes de les coses al nostre abast són les següents:

- Per poder arribar a dur a terme accions eficaces, és essencial que ens documentem bé i que actualitzem sovint els nostres coneixements sobre el tema. Això ens permetrà, a més, ajudar a difondre la realitat de milions d'éssers humans que fugen de les seves llars, víctimes de la injustícia i de la violència. Al final d'aquest fullet s'inclou un banc de recursos, físics i informàtics, que poden ajudar a fer un seguiment d'aquesta temàtica.
- La comunitat internacional està composta per governs, funcionaris, organitzacions no governamentals i altres actors de la societat civil. Les organitzacions no governamentals, de les quals s'han donat referències en aquest quadern, basen bona part de la seva capacitat d'influència en el suport que reben de la població. Una bona manera de contribuir amb la causa dels refugiats pot ser acostar-se a una ONG i donar suport a les seves activitats.
- Com hem vist, el nostre país és també receptor de refugiats i sol·licitants d'asil. Si entenem la política com la recerca del bé comú i no la limitem al dret fonamental al sufragi, podem deduir que tenim a la nostra disposició instruments democràtics i ciutadans que fan possible incidir sobre les polítiques públiques que dicten les nostres autoritats.
- En la major part de les nostres ciutats hi ha associacions que treballen per oferir suport material, psicològic i legal a persones que van sortir del seu país, fugint de situa-

cions de violència. Aquestes associacions necessiten aportacions voluntàries per dur a terme la seva tasca.

- Tant l'ACNUR com la resta de les organitzacions que treballen amb refugiats necessiten fons econòmics per dur a terme la seva tasca, que provenen dels estats, les empreses compromeses amb la seva responsabilitat social i els organismes financers internacionals. Però aquestes organitzacions també estan obertes a col·laboracions individuals, i la majoria disposen de mecanismes per garantir l'ús adequat i transparent dels fons que reben.

«Com es pot sobreviure? El secret està en la unitat de la comunitat, a mantenir-nos junts i compartir el dolor com si fos el propi, repartir els aliments equitativament, vetllant els uns el son dels altres, creant llaços que ens fan forts en una situació en què hi falta tot i en què un bol d'arròs és un regal de Déu.»

Naw Sa Pah, desplaçada karen de Birmània

Casals, Carles, *Expulsados de su tierra*, Milenio, Lleida, 2004.

¹⁷ L'ACNUR ha exigit l'atenció de la comunitat internacional per trobar solucions per als refugiats de llarga durada i la seva possible instal·lació en tercers països. Aquest discurs s'enfronta amb la indiferència dels països industrialitzats o el seu rebuig a adoptar mesures menys restrictives cap a aquest grup.

BANC DE RECURSOS Refugiats

Bibliografia en espanyol

- » ACNUR, *Refugiados en cifras 2006*
- » ACNUR, Estatuto de la Oficina del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados, Convención y Protocolo sobre el Estatuto de Refugiados, Oficina del ACNUR en España, Madrid, 1998.
- » CASALS, Carles, *Expulsados de su tierra*, Lleida: Editorial Milenio, 2004.
- » CEAR, *La situación de los refugiados en España*, Madrid, 2005.
- » Cruz Roja Española, *El trabajo con refugiados y solicitantes de asilo*.
- » Fundació "la Caixa", *Menors Soldat*, Barcelona 2005.
- » Fundació "la Caixa", documental "Vides en trànsit", 2006.
- » Fundación Entreculturas, audiovisual *Sobrevivir, imágenes desde el refugio*, Madrid, 2004.
- » Fondo de Desarrollo de las Naciones Unidas para la Mujer, Países Andinos, *Mujeres al borde*.
- » SJR, Memoria anual, 2004.
- » SJR, *Refugiadas*, Madrid: Editorial Libroslibres, 2002.

Bibliografia en anglès

- » UNCHR, *The State of the World's Refugees 2005*, Oxford University Press, 2006.
- » Jesuit Refugee Service, *The wound of the border*, Roma, 2005.
- » Jesuit Refugee Service, *Voices from the shadows*, Bruselas, 2001.
- » *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, World Bank and Oxford University Press, 2003.
- » U.S. Comitee for Refugees and Immigrants, *World Refugee Survey 2005*.

Glossari bàsic de termes

Refugiat: Persona que abandona el seu país o no hi pot tornar a causa de fonamentats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques.

Sol·licitant d'asil: Persona que fuig del seu país i demana que se li atorgui la condició de refugiat en altre país.

Repatriació: Quan les persones refugiades tornen al seu país de forma voluntària.

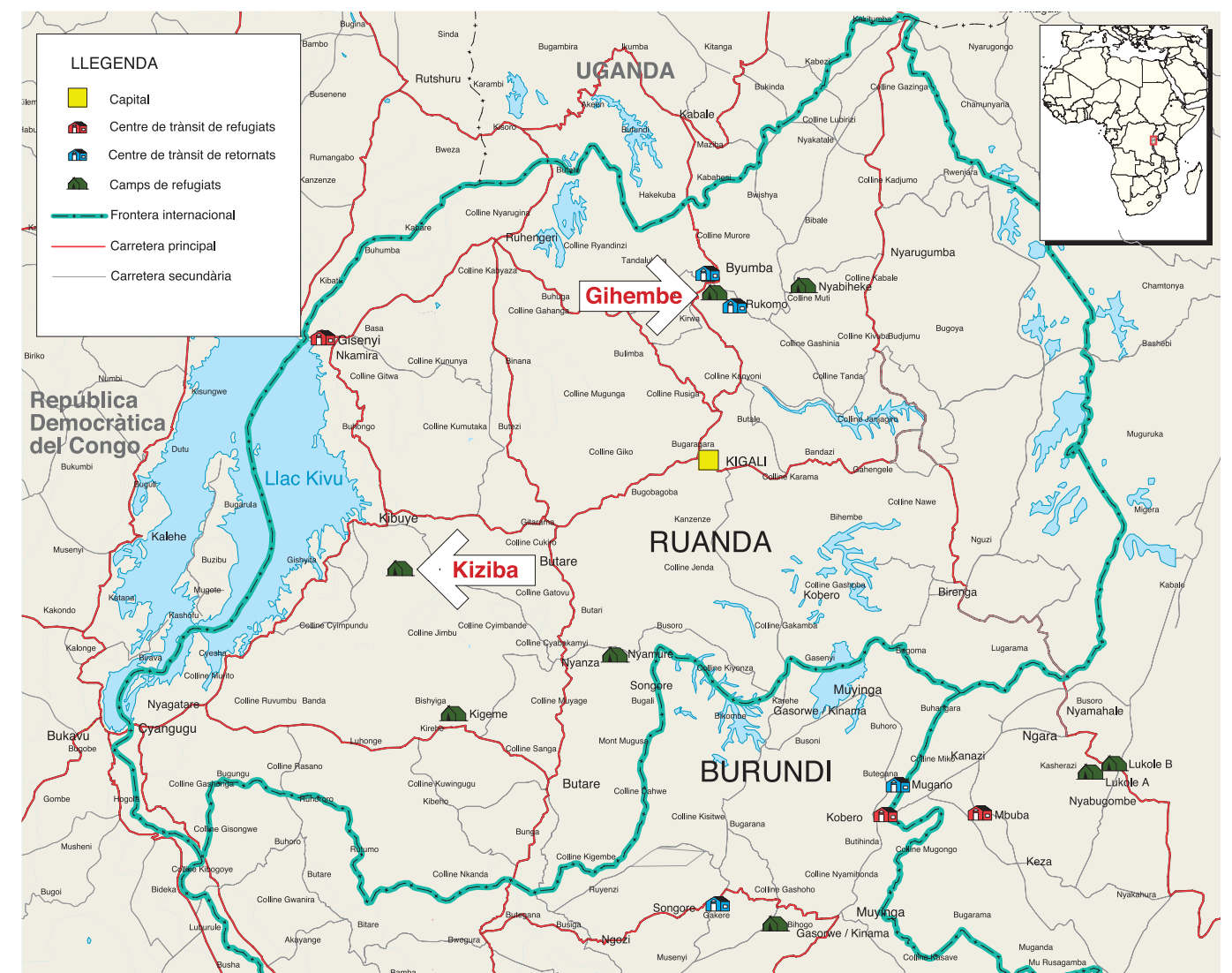
Deportació: Quan un refugiat o un sol·licitant d'asil és repatriat per força.

Desplaçat intern: Persona que se'n va de casa seva perquè té por de ser perseguida, però que no creua cap frontera internacional.

Emigrant per motius econòmics: Persona que deixa casa seva buscant un treball i un nivell de vida millors en un altre lloc.

Font: Basat en el glossari del SJR, *Refugiados en el siglo XXI*, 2006

Mapa de Ruanda

Mapa de Ruanda i països fronterers

Què és?

El treball de l'ACNUR dona suport al d'altres organitzacions creades a l'empara de l'Organització de les Nacions Unides, que també donen suport d'una manera o d'una altra als refugiats de tot el món.

Organització de les Nacions Unides (ONU)

L'Organització de les Nacions Unides es va fundar el 1945, substituint l'antiga Societat de Nacions. Són membres de l'ONU tots els països del món, excepte la Santa Seu i Taiwan. El seu objectiu és mantenir la pau mitjançant la cooperació i la seguretat col·lectives. A més, l'ONU ofereix un espai per debatre problemes comuns a tota la humanitat.

Alt Comissionat per als Drets Humans (OACDH)

És l'organisme de l'ONU especialitzat en la promoció dels drets humans en tot el món. Encoratja els governs a respectar els drets reconeguts universalment i alerta la comunitat internacional sobre la violació d'aquests drets. Va ser creat el 1993.

Fons de les Nacions Unides per a la Infància (UNICEF)

Creat el 1946 per ajudar els infants d'Europa després de la Segona Guerra Mundial, deu anys després es va convertir en un organisme permanent al servei de la infantesa mundial.

Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides per a la Dona (UNIFEM)

La seva creació es remunta a l'any 1975, data en què es va celebrar la primera conferència mundial sobre la dona a la ciutat de Mèxic. El seu propòsit és vetllar per les necessitats específiques de les dones i promoure la defensa dels seus drets.

Organització Mundial de la Salut (OMS)

El seu compromís és amb la salut de tots els habitants del planeta, entenent-la en un sentit ampli: benestar físic, mental i social. Va ser creada el 1946.

Programa conjunt de les Nacions Unides sobre el VIH-SIDA (ONUSIDA)

L'extensió de la pandèmia de la sida per tot el món va motivar la creació d'aquest organisme conjunt, que tracta de combinar els esforços de sis organitzacions més de l'ONU. La seva missió és promoure la prevenció i oferir suport a les persones infectades. A més de la Convenció de Ginebra del 1951 i el Protocol del 1967, hi ha altres instruments jurídics d'abast internacional molt rellevants per a la defensa dels drets dels refugiats.

Declaració Universal dels Drets Humans

Promulgada el 1948, conté un ideal comú sobre els drets individuals i socials de les persones. Va servir de base per a moltes convencions i molts tractats posteriors, i és la base de l'actual estat de dret en tot el món.

Convenció de l'Organització de la Unitat Africana (OUA) per la qual es regulen els aspectes específics dels problemes dels refugiats a l'Àfrica

Tots els països africans han ratificat aquesta Convenció del 1969 que, a més de reforçar els compromisos de Ginebra, estableix algunes disposicions referents a la situació dels assentaments de refugiats, el no rebuig a la frontera, l'asil, les obligacions dels refugiats i la repatriació voluntària.

Declaració de Cartagena sobre Refugiats

A partir dels problemes legals i humanitaris que afectaven els refugiats centreamericans, el 1984 es va aprovar aquest instrument regional per protegir els refugiats i buscar solucions duradores als seus problemes. La majoria de països llatinoamericans l'han inclosa en la seva legislació nacional.

Convenció Internacional sobre els Drets de l'Infant

El 1989, els dirigents mundials van decidir que els nens i les nenes havien de tenir una convenció destinada exclusivament a la seva problemàtica. D'aquesta manera es reafirma que els nens també tenen drets humans i es reconeix que els més petits de 18 anys necessiten cures i protecció especials. Un total de 192 països han ratificat aquesta Convenció.

Convenció sobre totes les formes de discriminació contra la dona

El seu objectiu principal és exigir que es reconeguin els mateixos drets per a la dona que per a l'home. Perquè en la pràctica aquest reconeixement es pugui complir, cal adoptar mesures que aquesta Convenció promou. Va ser aprovada el 1979.

Portals d'Internet amb informació rellevant sobre refugiats al món

Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats

És l'agència de l'ONU especialitzada en el suport als refugiats.

www.unhcr.org

Associació Espanya amb ACNUR

Comitè Espanyol de l'Agència

www.eacnur.org

Comissió Mundial sobre les Migracions Internacionals

Instància creada a proposta del secretari general de l'ONU el 2003. Hi participen 34 estats. Analitza la relació entre migracions i altres problemàtiques.

www.gcim.org

Servei Jesuïta a Refugiats

Organització de la Companyia de Jesús que busca acompanyar, servir i defensar els drets dels refugiats i dels desplaçats interns. És present en 40 països.

www.jrs.net

Consell Internacional d'Organitzacions Voluntàries

És una xarxa mundial d'organitzacions humanitàries, de drets humans i de desenvolupament. Centra els seus esforços en afers humanitaris i de refugiats.

www.icva.ch

Federació Internacional de Societats de la Creu Roja i de la Mitja Lluna Roja

És l'organització humanitària més gran del món, fundada a París el 1919, després de la Primera Guerra Mundial.

www.ifrc.org

Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiats

Aquesta organització, fundada el 1979, té com a objectiu fonamental promoure el dret d'asil a Espanya.

www.cear.es

SOS Racisme

Organització fundada a Catalunya el 1989 que busca l'eliminació del racisme i la xenofòbia en tots els àmbits socials.

www.sosracisme.org

Red Acoge

És una federació que agrupa 25 organitzacions no lucratives, fundada el 1991. El seu objectiu fonamental és promoure els drets dels immigrants a Espanya i millorar la qualitat de la intervenció dels serveis socials amb aquest col·lectiu.

www.redacoge.org

Coordinadora d'ONG per al Desenvolupament Espanya

Aquest òrgan de coordinació es va crear l'any 1987. Al principi agrupava 7 organitzacions que treballaven en l'àmbit de la cooperació internacional. Avui la formen unes 400 organitzacions, sumant-hi les d'implantació nacional i les locals. Moltes col·laboren, directament o indirectament, amb refugiats i refugiades en diferents parts del món.

www.congde.org

Projectes en què col·labora el Programa de Cooperació Internacional de l'Obra Social "la Caixa" amb refugiats i desplaçats en el món

Organismo ONG local	Localidad	Nombre del proyecto	País destinatario	Organismo ONG destinataria
Catalunya amb ACNUR	BARCELONA	Projecte per repatriar i dotar de productes de primera necessitat	AFGANISTAN	Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (UNHCR-ACNUR)
Comité Internacional de Rescate	MADRID	Reconstruint l'Afganistan: rehabilitació d'escoles i capacitat de professors a Chohi (nord del país)	AFGANISTAN	People in Need
UNICEF Comité Español	MADRID	Programa d'ajuda humanitària per a nens/es i dones	AFGANISTAN	UNICEF
Metges Sense Fronteres	BARCELONA	Assistència sanitària i nutricional d'emergència a Huila i Uige	ANGOLA	MSF
Acció contra la Fam	BARCELONA	Programa d'emergència nutricional, Chipindo	ANGOLA	Acció contra la Fam
Organización para la Solidaridad con los Pueblos de Asia, África y América Latina	MADRID	Autoconstrucció de 32 habitatges progressius en règim de cooperativa d'ajuda mútua per dones rurals caps de família a Angola	ANGOLA	Comité Nacional para a Promoção da Mulher Rural
Fundación CEAR, Consejo de Apoyo a los Refugiados	MADRID	Suport al desenvolupament econòmic de Dombe Grande	ANGOLA	ADRA, Acção para o Desenvolvimento Rural e Ambiente
Asociación Amigos del Pueblo Saharaui de Madrid	MADRID	Suport al nivell primari de salut amb la dotació de 55 dipòsits d'aigua per als campaments de refugiats sahrauís	ALGÈRIA	Mitja Lluna Roja Sahrauí
Asociación de Celiacos de Extremadura	BADAJOS	Ajuda i atenció sanitària a la població celiaca sahrauí	ALGÈRIA	Asociación Nacional de Celiacos Saharaui
Associació d'Amics del Poble Sahrauí	BARCELONA	Caravana/campanya d'aliments per al poble sahrauí	ALGÈRIA	Mitja Lluna Roja Sahrauí
Fundación ALBOAN	BILBAO (BISCAIA)	Reintegració econòmica de la població desplaçada per la guerra a Kiyange	BURUNDI	Servei Jesuïta a Refugiats - Grans Llacs
Comité Català per als Refugiats Catalunya ACNUR	BARCELONA	Emergència a l'est del Txad	TXAD	Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (UNHCR-ACNUR)

Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala	BARCELONA	Acompanyament al Programa Nacional de Rescabament	GUATEMALA	Consejo Nacional de Desplazados de Guatemala (CONDEG)
Associació d'Amistat amb el Poble de Guatemala	BARCELONA	Curs taller de costura a comunitats de refugiats interns	GUATEMALA	Consejo Nacional de Desplazados de Guatemala (CONDEG)
Ensenyants Solidaris	PALMA	Microcrèdits: grups solidaris financers a Suchitepéquez	GUATEMALA	ADEHGUA, Asociación por los Derechos Humanos en Guatemala
Fundación Acción Contra el Hambre, Madrid	MADRID	Vers la integració de la població refugiada i retornada, per mitjà de la seguretat alimentària a les províncies de Gueckedú, Yomu, Lola i N'zerekoré - Guinea Conakry	GUINEA	Missió d'Acció contra la Fam a Guinea Conakry
Fundació Nou Camí	BARCELONA	Millora dels serveis lligats a l'aprovisionament d'aigua	LIBÈRIA	Benedict Menni Rehabilitation Center
ONG Entreculturas-Fe y Alegria y Fundación ALBOAN	MADRID	Programa "la Caixa" de suport a la formació i la capacitat de poblacions retornades a Liberia	LIBÈRIA	Servei Jesuïta a Refugiats
Metges Sense Fronteres	BARCELONA	Intervenció d'emergència per l'erupció del volcà Nyiragongo	R.D. CONGO	MSF
Cáritas Española	MADRID	Ajuda a desplaçats de Goma presents a Bukavu	R.D. CONGO	Càritas Bukavu
Comité Internacional de Rescate	MADRID	Intervenció d'emergència per l'erupció del volcà Nyiragongo, Gisenyi	R.D. CONGO	Oficina del CIR a Ruanda, en col·laboració amb diferents agències (ACNUR, Creu Roja Internacional, MSF, etc.)
Cáritas Española	MADRID	Ajuda d'emergència a la població sinistrada, arxidiòcesi de Bukavu	R.D. CONGO	Càritas Bukavu
Entreculturas - Fe y Alegria	MADRID	Rehabilitació escolar després del conflicte a Kongolo	R.D. CONGO	Servei Jesuïta a Refugiats - Grans Llacs
Comité Català per als refugiats Catalunya ACNUR	BARCELONA	Repatriació i reintegració de refugiats/es congoleesos: empoderament de dones	R.D. CONGO	ACNUR/UNHCR
Entreculturas - Fe y Alegria	MADRID	Educació secundària per a refugiats als camps de Gihembe i Kiziba, Ruanda	RUANDA	Servei Jesuïta a Refugiats - Grans Llacs
Comité Català per als Refugiats Catalunya ACNUR	BARCELONA	Reintegració i apoderament comunitari en àrees prioritàries de retorn	SIERRA LEONE	Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats
UNICEF Comité Espanyol	MADRID	Suport a les comunitat somalis afectades pel tsunami	SIOMALIA	UNICEF Somalia
Mans Unides	BARCELONA	Ajuda alimentària, material escolar i medicaments	SUDAN	Missioners Combonians
Intermón Oxfam	BARCELONA	Suport a la vacunació de bestiar als camps de refugiats de l'est del Txad	SUDAN	Oxfam
Centro de Comunicación, Investigación y Documentación entre Europa y América Latina CIDEAL	MADRID	Integració econòmica de dones refugiades i mares de persones amb síndrome de Down que pertanyen a sectors de renda baixa a la Franja de Gaza	TERRITORIS PALESTINS	Right to Live in Society
Entreculturas - Fe y Alegria	MADRID	Suport per a una educació formal de qualitat dels refugiats sudanesos als camps d'Adjumani i Moyo	UGANDA	Servei Jesuïta a Refugiats - Grans Llacs